

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

**OK-märk EKRE poliitilises kommunikatsioonis:
juhtumianalüüs**

Bakalaureusetöö

Mike-Richard Koch

Juhendaja: Kaspar Kruup, MA

Tartu 2021

Sisukord

Sissejuhatus	2
1. Teooria	4
1.1 OK-märgi kontekst ja ajalugu	4
1.1.1 OK-märk tänapäeval	5
1.1.2 OK-märk Eestis	7
1.2 Sõnaskandaal	11
1.2.3 Poliitilise skandaali dramatiseerimine	15
1.3 Populistlik igiliikur	18
1.4 Trollimine	21
1.5. Probleemipüstitus ja uurimisküsimused	28
2. Meetod	31
3. Tulemused	33
3.1 Ajatelg	33
3.2 Sõnaskandaal	35
3.3 Populistlik igiliikur	39
3.4 Trollimine	43
3.5 Artiklite kodeering	48
3.6 Süntees	50
4. Järeldused ja diskussioon	54
Kokkuvõte	58
Summary	59
Kasutatud kirjandus	60
Lisad	68

Sissejuhatus

4. aprillil 2019 toimus Riigikogu istung, kus uued Riigikogu liikmed andsid ametivande. Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna (edaspidi EKRE) fraktsiooni liige Ruuben Kaalep oli üks neist ametivande andjatest, kes peale allkirja andmist kummardas ja näitas Riigikogu liikmetele ning meediale OK-märki (vt Joonis 1). Pealtnäha süütu märk tekitas Eesti meediaruumis nii palju furoori, mille käigus tõlgendati OK-märki pahatahtliku ning valgete ülemvõimu ülistavana. Sellele juhtumile järgnesid selgitused, et tegemist on hea tuju märgiga, vastuväited, et OK-märgi pahatahtlik tähendus on liberaalide välja mõeldud ning rohked analüüsid meedias.

FOTO | Ruuben Kaalep näitas ametivande andmisel kõnekat käesümbolit: „See on hea tuju märk!“ (160)

Ohtuleht.ee, 4. aprill 2019 12:27

Jaga:

Joonis 1: Ruuben Kaalep ametivande ajal OK-märki näitamas (Õhtuleht, 2019)

Juhtum tekitas rohkelt küsimusi. Mida see OK-märk tähendas ning mida selle all ikkagi mõeldi? Kuigi juhtumit käsitleti meedias põhjalikult, jäid selle mõtestamisesse siiski mõningad lüngad. Oma töös proovin ma teoreetilise kirjanduse abil tuua juhtumisse rohkem selgust selle kohta, mida selle märgiga tehti ja saavutada prooviti, kuidas meedia sündmust mõtestas ja sellele reageeris. Minu jaoks on see oluline teema, kuna see heidaks juhtumianalüüsina valgust

ka EKRE poliitilise kommunikatsiooni strateegiatele. Kas on võimalik, et meedia reaktsiooni ning ulatusliku kajastuse provotseerimine oligi eesmärk ning kas ja kuidas oleksid ajakirjanikud saanud teisiti reageerida?

Annan alustuseks ülevaate juhtumi kontekstist ning tutvustan seejärel kolme teoreetilist prismat, mille kaudu ma edaspidi juhtumit mõtestama hakkan. Valitud teooriate märksõnad on: sõnaskandaal (Ekström ja Johansson, 2008), mille raames OK-märk ja sellega seotud väljaütlemised kutsuvad esile skandaali, mida meedias dramatiseeritakse; parempopulistlik igiliikur (Wodak, 2015), mis tähistab mh selliste EKRE taoliste maailmavaatelise sättumusega erakondade kalduvust ise meediatähelepanu saavutamiseks skandaale genereerida; trollimine (Hardaker 2010; van Reenen, 2014) kui spetsiifiline keelekasutuse viis ja sotsiaalne praktika, mille raames inimesi oma rõõmuks ja poliitiliste eesmärkide saavutamiseks provotseeritakse. Lõplikus analüüsis peaksid kõik kolm perspektiivi üksteist täiendama ning juhtumi terviklikku mõtestamist toetama. Selleks kasutan teooriaid juhtumiga seotud ajakirjanduslike tekstide kvalitatiivseks sisuanalüüsiks.

Sooviksin tänada oma bakalaureusetöö juhendajat Kaspar Kruupi ja retsensenti Jaanus Martinit.

1. Teooria

OK-märgi juhtumit saaks selgitada kolme teooria abil. Esiteks võib tegemist olla sõnaskandaaliga, kuna Ruuben Kaalepi ja Helmede näidatud OK-märk tekitas vastumeelsust meedias, kuid skandaali olemus pole selge – kas skandaal puhkes seetõttu, et OK-märk on iseenesest hukkamõistu vääriv? Kas märgi tegija on ise skandaalne? Kas ajakirjandus dramatiseeris sündmust viisil, mis skandaali võimendas? Teiseks võib tegemist olla niinimetatud populistliku igiliikuriga, mis kirjeldab olukorda, kus poliitiline toimija provotseerib teadlikult skandaali, et saada ajakirjanduse tähelepanu. Kolmandaks võib tegemist olla trollimisega, kuna OK-märk ise on selge trollimiskampaaniaga seotud (KnowYourMeme, 2015). Lõpuks võib juhtumi mõtestamisel olla tulus kõiki kolme perspektiivi kombineerida. Enne Ruuben Kaalepi OK-märgi juhtumi selgitamist kolme nimetatud perspektiivi abil leian vajadust selgitada lahti mis on OK-märk ja mis on selle märgi ajalugu.

1.1 OK-märgi kontekst ja ajalugu

Märkidel ei ole iseeneslikke tähendusi ja nende tõlgendused sõltuvad kontekstist. Maailmas on erinevaid kultuure ning erinevates kultuurides ja keskkondades kontekstid erinevad. McNeill (1998: 12) järgi määrab kultuurikontekst ka seda, milliseid vormilisi standardeid ehk reegleid erinevad žestid täitma peavad, et inimestele üheselt arusaadavad olla. OK-märgile esitab ta järgnevad vormilised tingimused: nimetissõrme ja pöidla otsad peavad olema üksteisega kontaktis, mil ülejäänud käe näpud peavad olema välja sirutatud (sõrmtähestikus ehk viipekeeles F-täht). McNeill (1998: 13) järgi eksisteerib väljaspool seda kindlat kultuurikonteksti veel erinevaid seadistusi, mis ei ole kooskõlas selle kontekstiga ehk neil on teistsugused tähendused või pole üldse tähendust.

Kas võiks arvata, et käelised žestid elavad hoopis enda elu, eraldi keeelistest barjääridest (Müller, Cienki, Frice, Ladewig, McNeill ja Bressemer, 2014: 1513)? Mülleri ja teiste (2014: 1513) järgi võivad inimesed uskuda, et kui keegi ei saa keelega kommunikeerimisel millestki aru, siis me saame oma käsi kasutada universaalse kommunikatsioonivahendina uskudes, et kehakeel on universaalne. Siiski ei pea see paika – kehakeel võib olla küll universaalne žestide vormilt, kuid erinevates kultuurides kasutatakse neid selgelt erinevates tähendustes (Müller jt, 2014: 1513). OK-märk on vana žest, mis esineb erinevates kultuurides, kontekstides ja

erinevate tähendustega (ADL, 2020a). Sellel märgil on ajaloos olnud palju tähendusi, mis varieeruvad armastusest, sõprusest perfektsusest ja õiglusest, seksuaalse solvangu, nulli ja OK-ni (Müller jt, 2014: 1513). Müller ja teised (2014: 1513) väidavad, et OK-märgi erinevate kujude näitamised mängivad suurt rolli varieeruvate tähenduste puhul, täpsemalt erinevates kultuurides, kus peened variatsioonid käekujus, orientatsioonis ja OK-märgi liigutamises tekitavad sellele märgile erinevaid tähendusi. Näiteks on olemas märk, mis on natuke erinev OK-märgist sellepolest, et nimetissõrme asemel on pöidlaga kontaktis keskmine sõrm – see ei ole OK-märk (McNeill, 1998: 13). McNeilli (1998: 13) sõnul on OK-märgi täpne haare heakskiidu metafoor, mitte üritus simuleerida sõrmedega tähti O ja K.

See pöidla ja sõrmega ringi simuleerimise žest on kasutusel ka Eesti kurtide seas ning tähendab “OK” ehk “kõik on korras!” (Õhtuleht, 2019). Teisalt tähendab see märk Prantsusmaal “nulli” või “väärtusetut”, kuid Kreekas ja Türgis omab OK-märk väga vulgaarset tähendust, sest märk osundab ühele inimese kehapiirkonnale või on viide homoseksuaalsusele ning Kuveidis ja ka mõnedes Lähis-Ida riikides tähendab see käežest hoopis kurja silma. Kõige olulisem aspekt OK-märgi juures on just see kindel näppude hoidmise viis, mis näitab ära, et see on Põhja-Ameerika kontekstis “OK” (McNeill, 1998: 12). Selle vastandiks tähendab see aga näiteks Tuneesia kontekstis lihtsalt ringi kuju (Morris, Collett, Marsh, and O’Shaughnessy, 1979 viidatud McNeill, 1998: 12 kaudu). McNeill (1998: 13) järgi on märk sama, kuid erinevad Põhja-Ameerika ja Tuneesia kontekstid muudavad selle märgi tõlgendust.

1.1.1 OK-märk tänapäeval

Viimastel aastatel on ingliskeelses kultuurikontekstis muidu süütu märk aga poleemika keskmesse sattunud. Alates 2017. aastast on paljudele inimestele esitatud (sotsiaal)meedias süüdistusi, et nad on rassistid või valge ülemvõimu propageerijad, sest nad on kasutanud OK-märki, isegi kui nad on seda enda teada märgi traditsioonilises ja kahjutus mõistes kasutanud (ADL, 2020a). Näiteks toimus 6. juulil 2020 USA Oregoni osariigis Black Lives Matters meelevaieldus, kus üks politseinik näitas OK-märki ühele vastumeelevaldajale (Orr, 2020). Artikli autori sõnul kahtlustasid inimesed, et politseinik näitas valge ülemvõimu märki ja sellest olukorrast postitati Twitterisse video, kus see tekitas palju furoori. Paljud nõudsid, et see politseinik vabastataks rassistliku märgi kasutamise pärast ametist. Hiljem tuli välja, et

politseinik kontrollis maha kukkunud meeleavaldaja tervist, kasutades OK-märki tähenduses “kas kõik on korras?” (Orr, 2020).

Sotsiaalmeedia-põhine poleemika kõnealuse käežesti üle on tekkinud suuresti 4chanis ja analoogsetes foorumites toimunud tahtliku trollimise tulemusena (Neiwert, 2018). Defineerin trollimist põhjalikult hiljem, kuid toon siin selguse huvides välja lühida määratluse. Troll võib tähendada nii mütolooilist tegelast, kalastamistehnikat kui ka liiklusvahendit. Hardakeri (2010: 237) järgi on internetitroll inimene, kes konstrueerib oma identiteedi teadlikult selliselt, et ta sobiks ja oleks osa soovitud grupist, kus tema sõnumeid aktsepteeritakse siirastena, kuid kes tegelikult soovib enda lõbustuseks häirida teisi ja luua grupisiseseid konflikte.

Viimase viieteistkümne aasta jooksul on 4chan kujunenud üheks kõige mõjukamaks *online* kultuuri kujundajaks (Hine, Onalapo, De Cristofaro, Kourtellis, Leontiadis, Samaras, Stringhini ja Blackburn, 2017: 92). 2003. aastal loodud Christopher Poole'i ning 2015. aastal Hiroyuki Nishimura poolt üle võetud internetifoorumi veebilehekülg on üles ehitatud tüüpilise arutelu teadetetahvli mudeli järgi – “originaalpostitaja” (OP) loob uue arutelu pildiga postituse tegemisega ning postitus pannakse ülesse kindla teema arutellu ning teised kasutajad saavad vastata sellele postitusele, kas pildiga või mitte, viidata teistele postitustele, tsiteerida tekste ja nii edasi (Hine jt, 2017: 92). Hine ja teiste (2017: 92) järgi on 4chan väga mõjukas ökosüsteem: ta ei olnud ainult väga oluliste interneti meemide ja kultuuri kujundaja, vaid andis ka tasuta ja anonüümse platvormi erinevatele liikumistele nagu Anonymous või alt-right.

OK-märgiga seotud diskursus sai alguse, kui 4chani trollid algatasid projekti nimega “Operation O-KKK”, mille eesmärk oli ujutada Twitter ja teised sotsiaalmeedia platvormid üle spämmiga, mille sisuks oli see, et OK-märk on valge ülemvõimu sümbol (Neiwert, 2018). Tegelikult ei olnud sümboli tähenduses midagi muutunud, kuid heauskseid kasutajaid püüti siirust teeseldes veenda selles, et selline tähendus on mingites ringkondades teada ning märki ei tohiks enam kasutada. “Tehke pilakontod tavapärase valgete tüdrukute nimedega ja kirjutage sellist paska nagu: OMG see on nii tõsiiii...”, kirjutasi 4chanis projekti eestvedajad (KnowYourMeme, 2017). See ei ole ainus selline märgi kaaperdamise juhtum. Buzzfeed (2017) kajastas O-KKK algusega samal kuul juhtumit, kui trollid püüdsid veenda inimesi, et üks lillat lindu kujutav Facebooki kleeps on rassistlik ja natsistlik sümbol. See toimus ootuses, et kui piisavalt paljud inimesed seda usuvad, siis hakkavad nad ise end ja teisi selle kasutamisel tsenseerima ning “lilla lind on natsistlik sümbol” meemi levitama. Trollidele pakub see

ülereaktsioon nalja, sest sisuliselt teevad nende ohvrid kõnealusel märgist ise rassistliku sümboli (Esposito ja Broderick, 2017). Lilla tuvi klepsu puhul oli operatsioon vähem edukas, OK-märgi puhul aga üledukas, sest varsti jõudis see ka Eestisse, otse Riigikogu saali.

Trollimine oli nii edukas muuhulgas seetõttu, et see muutiski mingis mõttes lõpuks märgi tähendust, see tähendab trollimisest sai reaalsus: neonatsid, Ku Klux Klani liikmed ja teised valge ülemvõimu pooldajad hakkasid seda kääžesti kasutama avalikus ruumis, et näidata oma kohalolekut ja et märgata teisi potentsiaalseid toetajaid ja värvatavaid (Swales, 2019). Üks grupp, kes OK-märki avalikkuses tihti kasutavad, on USA paremäärmuslaste rühmitus Proud Boys. 2016. aastal loodud rühmitusel on värvikas ja vägivaldne ajalugu (Shannon, 2020). Shannon (2020) kirjeldab, kuidas Proud Boys figureeris tugevalt viimastel USA presidendivalimistel, olles Donald Trumpi valijate poolel. Proud Boyside puhul nimetatakse OK-märki Proud Boys signaaliks (Cooke, 2020). Kas märgi kasutusviis on sealjuures “ironiline” ja teadlik sellest, et vastav tähendus on märgile konstrueeritud kellegi trollimiseks, ei ole sealjuures oluline, kui see selget kommunikatiivset eesmärki täidab.

Paljud meediaväljaanded võtsid sellest asjaolust kinni ja kirjutasid usutavaid artikleid, et OK-märk omab nüüd tumedamat konnotatsiooni paremäärmuslaste märgina (Hauck, 2020; Orr, 2020; Shepherd, 2021). OK-käemärk pole ainuke sümbol, mida paremäärmuslastest trollid kiirelt relvastasid ja omastasid, näiteks lisandus neile multikategelane Pepe the Frog (Swales, 2019). Ei saa kindlalt tuvastada, kas kääžesti kasutatakse trollimiseks või valge ülemvõimu märgina, kuid teatud kontekstis võib seda eeldada – näiteks siis, kui seda kasutab inimene, kes kuulub gruppi, mis oma rassistlike vaateid ei eita. Segadus selle ümber, mida märk siis ikkagi “tegelikult” tähendab, on aga vesi trollide veskile, sest ei ole ilmselge, kas märgi kasutaja mõtleb siiralt ühele või teisele tähendusele või, nagu trollimise definitsioon ütleb, ainult teeskleb siirust.

1.1.2 OK-märk Eestis

2019. aasta 4. aprillil andsid XIV riigikogu koosseisu liikmed ametivande, kuhu kuulub ka paremäärmuslusega silma paistnud Ruuben Kaalep (Antson, 2019). 25. aastane Kaalep valiti esmakordselt Riigikokku ning sellega ka kaasnes meediapolne taustakontroll. Üks eredamaid

“taustauuringuid” oli Mikk Salu (2019) Eesti Ekspressi artikkel, kus Salu tõi välja, et Ruuben Kaalepi minevik on natsistlik ja antisemiitlik. Ruuben Kaalep lavastas gümnaasiumis näidendit, mis seadis kahtluse alla Holokausti, lõi aktiivselt kaasa Metapedia-nimelise Rootsi paremäärmuslaste veebientsüklopeedia eestikeelse osa toimetamisel ning kirjutas sinna ise ka Holokausti eitava artikli. Ruuben Kaalep, kes on end tituleerinud ka “fašistlikuks mittejuudiks” (Salu, 2019), on ka EKRE noortekogu Sinise Äratuse asutaja ja endine juhatuse liige (Pihl, 2019). Eestis polnud enne kohatud sellist parempopulistliku erakonda, kes on “eliidi”, peavoolumeedia, immigratsiooni, Euroopa integratsiooni vastased, kuniks EKRE üllatas paljusid 2015. aastal Riigikokku pääsemisega (Lauristin ja Hansson, 2019: 34). Lauristini ja Hanssoni (2019: 34-35) järgi paistab EKRE välja oma emotsionaalse ja vastanduva kommunikatsioonistiiliga, mis on suureks kontrastiks teiste erakondade seas.

Kaalep näitas ametivande andmisel seda sama kõnealust käemärki. Meediakajastuses lisas tumedat konnotatsiooni asjaolu, et lähiminevikus oli seda sama märki näidanud Uus-Meremaa mošebetulistaja Brenton Tarrant, kes tappis ligi poolsada inimest (Antson, 2019; Tiks, 2019). Ajakirjandus tõlgendas Tarranti käemärki küll OK-märgina, kuid Brenton Tarrant kasutas käemärki viisil, mis sarnane vanale mängule nimega *The Circle Game* (KnowYourMeme, 2013), mis hägustab OK-märgi sündmustiku veelgi. Sellele intsidendile järgnes ulatuslik vastukaja ja inimesed moodustasid kaks leeri: need, kes pidasid Ruuben Kaalepi žesti süütuks ning need, kes mitte. Uued Uudised kirjutas, et inimesed näevad halba seal, kus seda pole ning kogu seda situatsiooni nähakse oma rikutuse tasemelt, nimelt “vasakliberaalse juhmistumise tasemelt” (Uued Uudised, 2019a). EKRE fraktsiooni liige Martin Helme sõnas, et rahvuskonservatiivid ei luba kellelgi üldkasutatavaid märke teiste ideoloogiatega seostada, kuna vasakliberaalid on niigi avaliku ruumi üle võtnud ja deklareerivad oma tahet (Uued Uudised, 2019b). Riigikogu esimees ja EKRE liige Henn Põlluaas ei osanud kõnealust juhtumit kommenteerida, kuna väidetavalt ei tea tema, mis märgiga tegemist on, kuid ta arvas, et Ruuben Kaalep väljendas rõõmu (Pöld, 2019).

Kõik Eesti suurimad väljaanded olid küll kindlad, et tegemist pole kaugeltki - nagu Ruuben Kaalep ütles - “hea tuju märgiga” (Antson, 2019), vaid tegemist on mitmetähendusliku žestiga, mis viimastel aastatel on viidanud valgele ülemvõimule või tegemist on žestiga, mille esitamise eesmärgiks ongi provokatsioon. OK-märk on selgelt trollimiskampaaniaga seotud märk (KnowYourMeme, 2015). Meediaväljaanded, kes pakkusid välja, et tegemist pole “hea tuju märgiga” olid Postimees, Eesti Päevaleht, Õhtuleht, Delfi ja ERR. Eesti Ekspress seda 4. aprilli

juhtumit samaaegselt teistega ei kajastanud, kuid juhtumit on kajastatud hilisematel kuupäevadel. Ei läinud mööda ühte kuud, kui OK-märk taas Eesti meediasse trügis. 29. aprillil andsid ametivande EKRE liikmed – sellel ajal ametis olnud EKRE esimees Mart Helme ning endine rahandusminister Martin Helme. Esimees ja rahandusminister otsustasid matkida Ruuben Kaalepit ning peale ametivandele allakirjutamist, näitasid mõlemad EKRE liikmed OK-märki – Martin Helme kahe käega (vt Joonis 2), Mart Helme ühe käega (vt Joonis 3) (ERR, 2019a).

Joonis 2: Martin Helme pärast ametivande andmist. Autor Anna Aurelia Minev/ERR (ERR, 2019f)

Joonis 3: Mart Helme pärast ametivande andmist. Autor Anna Aurelia Minev/ERR (ERR, 2019f)

Peale seda juhtumit hakkasid inimesed neid kolme juhtumit analüüsima ja otsi kokku viima. Tallinna Ülikooli meedia ja innovatsiooni professor Indrek Ibrus ütles, et EKRE liikmed on teadlikud mida nad teevad ning näitavad neid märke, et inimesi provotseerida (ERR, 2019b). "Täiesti teadlikult toimub erakonna kõrgemate isikute tasandil trollimise taktika, mis on tänasele paremäärmuslusele, ja eriti ingliskeelses maailmas, täiesti tavaline," ütles Ibrus Vikerhommikus antud usutluses. Helmede käitumine jõudis ka välismeediasse (BBC, 2019; Karasz, 2019; Khan, 2019) ning kuulujuttude põhjal hakati Euroopa Liidu sisearuatluses rahandusministrit Martin Helmet nimetama koodiga WPM ehk *White Power Man* (valge ülemvõimu mees) (Eesti Ekspress, 2019). 2021. aasta jaanuaris, kui EKRE valitsuse kukumisega ka koalitsioonist välja kukkus, näitas Martin Helme oma viimasel pressikonverentsil valitsusliikmena OK-märki (Postimees, 2021).

1.2 Sõnaskandaal

Esimese teoreetilise perspektiivina käsitlen sõnaskandaali. Ruuben Kaalepi ja Helmede OK-märki ja sellele järgnenud reaktsiooni võiks nimetada skandaaliks selle sõna tavalises mõistes ning see skandaal puudutas mingeid väljaütlemisi: käemärk kui sõna ning sellele järgnenud kommunikatsioon.

Tumberi ja Waisbordi (2004: 1143) sõnul on massimeedia sekkumine, täpsemalt uuriva ajakirjanduse areng, Lääne ühiskondades skandaalide kujunemises suurt rolli mänginud. Meedias avaldatud skandaal ei sõltu ainult mingi pahateo avalikustamisest (ja ajakirjanduslikust uurimisest). Skandaalist teeb skandaali ka juhtumi dramatiseerimine, kuidas on lugu jutustatud ja juhtumi köitvus (Ekström ja Johansson, 2008: 61). Et juhtumist saaks skandaal, siis peab see olema edukalt jutustatud, et see tõmbaks tähelepanu ja tekitaks diskussiooni (Lull ja Hinerman: 13, viidatud Ekström ja Johansson, 2008: 61 kaudu). Poliitilised skandaalid sobivad perfektselt uudiste ja meedia kultuuri, kus inimestele esitatakse materjale, mis on šokeerivad, tähelepanuväärsed, sensatsioonilised ja ebatavalised – see on kõige fundamentaalsem strateegia, et ligi tõmmata ja lummata eeldatavat auditooriumi (Ekström, 2000: 479). Siinkohal oleks paslik meelde tuletada Tiit Hennoste (2001: 30) uudisväärtusi, miks üldse uudiseid kirjutada ning missugused uudised on edukad. Hennoste on välja toonud, et uudis peab olema ebatavaline, konfliktne, mõjukas, värske, olema lugejale lähedane, sisaldama prominente ja olema aktuaalne. Võim ja maine poliitikas on aina rohkem hakanud tuginema meediastunud läbinähtavusele, mida kontrollivad meediatootjad (Ekström ja Johansson, 2008: 62). Seda ulatusliku haarde ja levikuga läbinähtavust saavad poliitikud kasutada võimu saavutamiseks, kuid see on ka oht. Poliitiline skandaal on vast kõige parem näide sellest, kuidas läbipaistvus saab mainet ja sümboolset võimu rikkuda.

Ekströmi ja Johanssoni (2008) sõnaskandaali kontseptsioon viitab samaaegselt meediastunud kõneviisi olulisusele tänapäeva poliitiliste skandaalide juures, kuid ka sellele, kust skandaal pärineb, milline on skandaali dünaamika ja kuidas seda dramatiseeritakse. Autorite järgi moodustab meedia skandaale kolmel viisil. Esimeseks on **esimese järgu sõnaskandaalid**, millal esitatud “sõna” tekitas ise skandaali ning riivas mingit ühiskondlikku normi. Skandaali moodustavad meediale esitatud kõneaktid. Teiseks saavad sõnaskandaali luua **teise järgu üleastumised**. Selle puhul on esialgseks sündmuseks seksuaalne, majanduslik või võimuga seotud skandaal, mis muutub sõnaskandaaliks läbi sellele toimepanija järgnevate

väljaütlemiste. Nii võib meedia skandaali analüüsid ja avalikustades jõuda järelduseni, et esialgselt teost skandaalsem oli hoopis teo toimepanija ning tema kommentaarid. **Kolmandaks** saab vaadata sõna skandaali selles aspektis, et kuidas skandaali meedias selle tüübist olenemata dramatiseeritakse.

Thompsoni (2000, viidatud Ekström ja Johansson, 2008: 63 kaudu) sõnul on skandaal tegu, millel on viis iseloomujoont: (1) hõlmab normide või moraalikoodi rikkumist või piiride ületamist; (2) telgitagused tegevused avaldatakse ning keegi teine saab neist teada; (3) need tegevused kutsuvad esile solvumise ja nõrdumise nende seas, kes sellest teada saavad; (4) üks või mitu indiviidi otsustavad üleastumist avaldades avalikult näidata enda mitte-heakskiitu; (5) avalikustus ja avalik kriitika seab ohtu selle kindla indiviidi maine, kes sooritas üleastumise. Thompsoni teooria kohaselt on need viis punkti vajalikud tingimused, et juhtum oleks skandaal. Sõnaskandaalil on samad vajalikud tingimused, välja arvatud üks: üleastumine ei pea ilmtingimata toimuma suletud uste taga, vaid see on skandaal, mis tihtipeale toimub meedia rambivalguses. Nagu ka teiste skandaaliga, on ka sõnaskandaali tuumaks normide või reeglite riivamine (Ekström ja Johansson, 2008: 63). Põhiline erinevus mitmete skandaali tüüpide vahel on see, missugused on kõnealused tegevused ning milliste normide üleastumine toimus. Järjekordne oluline erinevus sõnaskandaali ja teiste skandaali tüüpide vahel on see, et sõnaskandaali puhul on vältimatud juriidilised tagajärjed põhimõtteliselt olematud (Ekström ja Johansson, 2008: 64).

Thompsoni (2000, viidatud Ekström ja Johansson, 2008: 65 kaudu) sõnul ei alga meedia poolt kajastatud skandaal mitte problemaatiliselt üleastumisest, vaid sellest, kuidas seda kindlat üleastumist avalikkusele serveeritakse. Tema kasutab terminit skandaalieelne faas (*pre-scandal phase*), mis kirjeldab seda skandaali osa, mil ajakirjanikud uurivad ja otsivad informatsiooni. Loomulikult ei tähenda see seda, et sõnaskandaalid luuakse ilma poliitikuteta või et poliitikute avalike lausungeid ei tohiks hukka mõista, kuigi meedia ja ajakirjandus näeb palju vaeva, et sellised skandaalid võiksid leheveergudele jõuda (Ekström ja Johansson, 2008: 65).

1.2.1 Esimese järgu sõnaskandaal

Ekström ja Johanssen (2008: 65-70) on oma töös esitanud viis erinevat tüüpi esimese järgu skandaali. Kirjeldan neid kõiki, et saaksin analüüsi käigus võrrelda, kas ja mis tüüpi sõnaskandaalina EKRE OK-märgi kasutust määratlenda saaks. Viide kehtib läbivalt kõigi viie tüübi puhul, kui ei ole viidatud teisiti.

Tüüp 1: Meedia vaatest väljaspool avaldatud lausungid (*Type 1: The disclosure of observed back-stage utterances*)

Sellist tüüpi sõnaskandaal on kõige sarnasem traditsioonilise skandaali mõistele. Selline skandaal sünnib siis, kui toimub meediale kättesaadavate ning mitte-kättesaadavate väljade kollaps. Sobimatu lausungi valik sooritatakse meediale mitte-kättesaadavas väljas, informatsioon selle kohta, mida öeldi, lekitatakse meediale, ning meedia avaldab need kindlad lausungid. Sellest punktist saab skandaal edasi liikuda vastuväideteni, eitusteni, edasise uurimiseni ja nii edasi.

Tüüp 2: Meediale kättesaadava ja mitte kättesaadava piirkonna juhuslik kollaps (*Type 2: Accidental collapse of back- and front-stage utterances*)

Sellist tüüpi sõnaskandaal pärineb normi üleastumise lausungitest, mis on toime pandud indiviidi teadmiseseta, et tema käitumist dokumenteeritakse helis ja/või pildis. Kõnealune individ teeb avalduse, mil ta arvab, et ta on meediale mitte-kättesaadavas väljas. Avaldus pole mõeldud avalikkusele, kuid see avaldatakse avalikkusele lindistuse abil. Kui lausungit näidatakse meedias, siis saab seda tõlgendada kui indiviidi tahtlikku avaldust ning ei võeta arvesse seda, mis kontekstis avaldus esitati. Juhusliku kollapsi all mõeldakse seda, et seda lindistust või salvestust ei planeerinud ka individ, kes selle salvestuse või lindistuse tegi. Näiteks jäid Trumpi sõnad “grab them by the pussy” lindile tahtmatult ning nende hilisem lekitamine vallandas skandaali (Makela, 2016).

Tüüp 3: Meediale kättesaadava ja mitte kättesaadava piirkonna mitte-juhuslik kollaps (*Type 3: Produced/purposive collapse of back-stage and front-stage utterances*)

Kui meediale kättesaadava ja mitte-kättesaadava välja kollaps ei ole juhuslik, siis tuleks seda eraldi tüübina käsitleda. Sellist tüüpi sõnaskandaal on ajakirjaniku üritus leida sõnaskandaal,

mis omab samasugust loogikat kui salajane uuriv ajakirjandus. Ajakirjanikud proovivad leida peidetud tõde poliitikute arvamuste kohta, mida nad ei julgeks avalikkuse ees avaldada, kuid mida öeldakse kui nad arvavad, et neid ei ole ajakirjanikele näha ega kuulda.

Tüüp 4: Avalikus ruumis normide üleastumine (*Type 4: Transgression of norms in the public sphere*)

Kindlat tüüpi esimese järgu sõnaskandaal ilmneb siis, kui poliitikud rikuvad avalikkuses käitumise norme ja koode. Poliitikud osalevad mitmetes sõnalistes situatsioonides, debattides, intervjuudes, pressikonverentsidel, kus on võimalik norme rikkuda. Debatis võivad kirglikud argumendid ja vaenulik kõnepruuk olla aktsepteeritavad ja oodatavad. Siiski on avalikes ülesastumises piirid ja nende piiride üleastumine tekitab võimaluse sõnaskandaaliks. Seda tüüpi skandaal ei ole eriti tavaline – need, kes on kogu aeg avalikkuse ees, õpivad kiiresti ära nipid, et meedias mitte furoori tekitada.

Tüüp 5: Ebaõnnestunud lausungid ajakirjanduslikes intervjuudes (*Type 5: Unsuccessful utterances in journalistic interviews*)

Intervjuueerimine on andnud ajakirjandusele palju tehnikaid, et survestada võimal olemaid inimesi, panna neid oma otsuste ja tegude eest sõnadega vastutama. Intervjuul on suur olulisus uudiste avalduste ja tsitaatide genereerimisel. Poliitikutel, keda intervjuueeritakse peaaegu iga päev, on suur risk end ebaõnnestunult väljendada, mis võib saada ka suure skandaali aluseks. Ajakirjanike pidev pressimine ja rasked küsimused on selle tulemuseks, kuid skandaali kujunemiseks võib suurt rolli mängida ka ajakirjaniku ja poliitiku endi suhe. Sellist tüüpi skandaal oli näiteks Jürgen Ligi “suured ilusad silmad suletud suu kohal” (Koorits, 2012).

1.2.2 Teise järgu sõnaskandaal

Teise järgu sõnaskandaal on pigem esimese tüübi väike erijuhtum. Ekström ja Johansson (2008: 71) kirjeldavad, et inimene ise ja tema käitumine võib mõjutada sõnaskandaali kulgu, millest võib tekkida ka eraldiseisev skandaal. Autorid kirjeldavad, et kui esimese järgu skandaal on tekkinud, siis võib poliitik selle oma täiendavate väljaütlemistega hullemaks ajada ning esialgselt skandaalist isegi suurema skandaali luua. Näitena võib mõelda sellele, kui poliitik on sattunud näiteks teist tüüpi sõnaskandaali (avalikuks on tulnud miski, mis pidi olema

varjatud) ning valetab enda naha päästmiseks. Kui vale paljastatakse, siis võib see tekitada teise järgu sõnaskandaali.

Esialgse üleastumise ja teise järgu sõnaskandaali suhe võib Ekströmi ja Johanssoni (2008: 72) järgi olla mitmesugune. Öeldud lausungid saavad omakorda üleastumiseks – kas siis teadlike valede, tõe peitmise, eitamise või enda ignorantsuse demonstreerimise teel. Teise järgu sõnaskandaali ja esialgset üleastumist saab mitmeti suhestada, kuna kõneaktid võivad kinnitada süü ja umbusalduse kahtlust, mida algne üleastumine võis tekitada, aga kõneaktid võivad skandaali muuta intensiivsemaks ja laiemaks ning viia poliitiku punkti, kus tal ei jää muud üle kui alistuda. Teise järgu sõnaskandaali saab siin nimetada lihtsalt esialgse skandaali kõrvaliseks aspektiks, kuid see sõna võib esialgse üleastumise ka täielikult enda alla matta. Teise järgu sõnaskandaalide üleastumiste tagajärjed on tihtipeale tõsisemad kui esialgse üleastumise omad ning skandaali matmine või teadlikud valed võivad ohustada poliitiku mainet ja legitiimsust rohkem kui esialgne skandaal ise (Ekström ja Johansson, 2008: 71).

1.2.3 Poliitilise skandaali dramatiseerimine

Poliitilise skandaali tekkimiseks on vaja nii meedia kui ka poliitikute panust. Poliitiku tugevad normide ja moraalse koodi rikkumised ühiskonnas on skandaali tekkimiseks vajalikud. Meedia puhul on vajalik juhtumi avalikustamine, kuid samaaegselt normiriive avalikustamisega meedia ka konstrueerib neid norme ja piire, mis võivad olla näiteks seni kirjutamata reeglid (Ekström ja Johansson, 2008: 72). Skandaal ei ole lihtsalt lihtlabane avalikustamine, vaid akt, mida näidatakse, laias tähenduses lavastatakse ning hoitakse uute kajastuste abil päevast päeva elus. Ekström ja Johansson (2008: 73-76) esitavad kuus olulist etappi skandaali dramatiseerimises (viide kehtib läbivalt, kui pole viidatud teisiti). Kirjeldan neid kõiki lühidalt, et saaksin hiljem analüüsida seda, kas meedia dramatiseeris OK-märgi juhtumit täiendavalt või mitte:

Esialgse üleastumise näitamine ja rekonstrueerimine (*Showing or reconstructing the original transgression*)

Esimese järgu sõnaskandaalide eelis on see, et originaalne normi üleastumine on lindistatud ning seda saab taasesitada. Mitmed üleastumised toimuvad harva kaamera ees. Sellepärast on juhtumi näitamise võimalused limiteeritud. Normi üleastumisi peab seetõttu rekonstrueerima ning näitama kaudselt, kasutades erinevaid tehnikaid. Asukoha pildiga, kus juhtum aset leidis,

saab kombineerida süüdistatava pildiga ning pildiga sellest aktsioonist, milles teda süüdistatakse. Oluline nipp, kuidas rekonstrueerida juhtumit, on avalikustada ning tsiteerida tunnistaja kirjeldusi, kes oli seotud selle juhtumiga või on teadlik juhtumist mingitel teistel põhjustel.

Peosatäitja reaktsioonide lavastamine (*Staging the main actor's reactions to the revelation*)

Poliitiline skandaal paneb poliitiku rambivalgusesse. See kohustab poliitikut tegema avalduse ning anda intervjuusid ajakirjanikele, isegi siis, kui need tegevused poliitiku huvides ei ole. Indiviidi reaktsioonid, kommentaarid ning selgitused kujundavad olulise elemendi poliitilise skandaali dramatiseerimises. Edaspidi saab näidata lühikesi klippe intervjuust ja tsiteerida poliitiku järgnevat väljütlemist.

Moraalse standardi kehtestamine (*Establishing a moral standard*)

Meedia kasutab erinevaid tehnikaid, et kehtestada vajalikke standardeid, et kindel juhtum muutuks skandaaliks. Loomulikult ei saa meedia konstrueerida moraalset standardit mitte millestki, see standard peab olema seotud mingite juba arusaadavate ühiste väärtustega. Ettema ja Glasseri (1998 viidatud Ekström ja Johanssen, 2008: 74 kaudu) sõnul tegeleb meedia pidevalt sellega, et kehtestada vale ja õige piiri, mida iga üleastumine vajab. Ajakirjanikud väidavad, et nad teevad hinnanguid just uudiste vaatevinklist, mitte oma moraaliga vaatevinklist. Nad proovivad muuta moraalset väidet empiiriliseks, mis tähendab seda, et üleastumise hindamiseks kasutatavad hindamisstandardid muudetakse, et hindamisstandardid tunduksid sama empiirilisel viisil mõistetavalt kui tõendid, mida selle olemasolu dokumenteerimiseks kasutatakse. Selle protsessi loogika kohaselt tehakse moraalne kord faktiks ning fakti saab esitada eraldiseisvana.

Järjekordne noa keeramine (*Twisting the knife yet again*)

Kui juhtum on avalikustatud ja moraalne standard on kehtestatud, siis on meediaskandaal reaalsus. Selle käigus on võimalik poliitiku käitumist korduvalt kritiseerida ja hukka mõista. Peamine viis, kuidas seda teha, on otsida välja poliitiku varasemaid ütlusi, et näidata, kui ebastabiilne ja veider tema käitumisaeg on, kui kahtlane ja hukkamõistu vääriv tema isiksus on.

Skandaali elus hoidmine (*Keeping the scandal alive*)

Suured poliitilised skandaalid paistavad välja just seetõttu, et nad ei püsi meedias ainult paar päeva, vaid ka palju kauem. Skandaalid muutuvad aina dramaatilisemaks, mida rohkem informatsiooni skandaali kohta avaldub (Lull ja Hinerman: 13, viidatud Ekström ja Johansson, 2008: 75 kaudu). Meediaruum täitub erinevate käsitlestega, mis aitavad skandaali üleval hoida. Kommentaarid ülemuste, kolleegide, perekonna ja teiste inimeste poolt aitavad elus hoida skandaali arutelu mitte ainult skandaali moraalse sisu kohta, vaid ka selle konkreetse mõju üle. Üks peamisi arutelupunkte poliitikut puudutava skandaali puhul on see, et kas poliitikul on õigus jääda oma ametikohale.

Ülestunnistuste, vabanduste ja kahetsuse tsiteerimine (*Quoting in forms of confessions, apologies and regret*)

Poliitilise skandaali narratiivi keskne osa on kindla indiviidi ülestunnistus (Ekström, 2003 viidatud Ekström ja Johansson, 2008: 76). Ülestunnistus võib olla nii vabandus, kui ka selgitus sellest, kuidas see kindel individ on kõike toimunud kogenud. Tulised rünnakud ja emotsionaalsed lood, mis proovivad võita kaastunnet auditooriumilt, ei kuulu tingimata dramatiseerimise protsessi.

OK-märgi juhtumil on mitmeid sõnaskandaali tunnuseid, kuid selle perspektiivi kõige viljakam rakendamine võib eeldada selle kombineerimist selliste perspektiividega, mis toovad sisse võimaluse, mida Ekströmi ja Johanssoni käsitus otseselt ei puuduta: mis siis, kui skandaal oligi eesmärk? Ekström ja Johansson eeldavad, et skandaal on poliitiku jaoks ebameeldiv ning kahjustav. Kas on võimalik, et skandaal aitab poliitikut rohkem, kui see teda kahjustab?

1.3 Populistlik igiliikur

Sõnaskandaali puhul nägime, et OK-märgi puhul võib tegemist olla inimese enda poolt tekitatud skandaaliga, kas siis kogemata või mitte, või võib tegemist olla meedia dramatiseeringuga. Kuid mis oleks siis, kui skandaali tekitaja on teadlik, et ta tekitab skandaali ja tahtis, et see skandaal sünniks? Mis oleks siis, kui skandaali kasutatakse meediale söödana, et skandaali tekitaja saaks oma plaane ellu viia? Selle võimaluse käsitlemiseks tuleb sisse tuua täiendavaid teooriaid, millest esimesena pean sobivaks Wodak (2015) teooriat parempopulistlikust igiliikurist.

Mis on populism? Eesti õigekeelsussõnaraamatus (2018) on öeldud, et populism on: “(demagoogia abil) odavat populaarsust taotlev poliitika”. Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi politoloogia lektor Tõnis Saartsi sõnul (Novaator, 2016) on: “populist see, kes lubab “riigi rahvale tagasi anda” ja kõneleb veendult rahva nimel, vastandades end võimulolevale niinimetatud korrumppeerunud eliidile. Populistide eesmärgiks ongi võim rahvale tagasi anda ja nad on veendunud, et just nemad väljendavad poliitikas ehtsat “rahva häält”.”

Wodaki (2015: 22–23) järgi kombineerivad paremäärmslikud populistlikud parteid erinevaid poliitilisi traditsioone ja kujutisi, konstrueerides natsionalistlikule minevikule viitavaid narratiive rahvuslikust identiteedist. Wodak väidab, et kõik parempopulistlikud erakonnad konstrueerivad mingist vähemuses rahvusele ohtliku patuoina, “meile” vastanduva “teise”, kelle ründamisele rajatakse hirmu poliitika. Lisaks väidab Wodak, et parempopulistlike erakondi iseloomustab nende toetus arrogantsele ignorantsusele, “talupojamõistusele” rõhumine ning anti-intellektualism.

Forchtneri, Krzyzanowski ja Wodaki (2013: 223-224) sõnul on parempopulistide parteide edu tingitud sellest, et nad oskavad kasutada erinevaid meediasuhtluse mustreid ning oskavad kasutada neid mustreid nutikalt ja kõigile arusaadavate meetoditega, et oma agendat ja raamistikku inimesteni viia. Edu on need samad erakonnad saavutanud ka sellepärast, kuna nad saavad väga palju kajastust meedias, mis annab neile võimaluse avalikustada oma vaateid suuremale auditooriumile (Ellinas, 2009: 210).

Paremäärmslike populistide liikumisi ja retoorikat uurides peab meeles pidama nende propagandat – seda propagandat võib kohata erinevates valdkondades, mis kombineerib ja

intrigeerib propaganda vormi ja sisu, suunab selle kindlale auditooriumile ning kohandub kontekstile vastavalt (Wodak, 2015: 24). Neid aspekte silmas pidades saame me dekonstrueerida, aru saada ja selgitada nende propaganda sõnumeid, sõnumite mõju ja edu saladust (Asp, 1986; Bennett ja Entman, 2001 viidatud Strömback, 2008: 230 kaudu). Meedia tõttu on poliitika muutunud aina rohkem ja rohkem avalikele esinemistele põhinevaks, mistõttu on ka poliitika meediale rohkem kättesaadavam (Goffman, 1959; Wodak, 2011a viidatud Wodak, 2015: 34 kaudu).

Bosi, van der Brugi ja de Vresse (2010: 159) sõnul on parempopulistlikud liidrid väga hästi aru saanud sellest õrnast piirist, kuidas välja näha ebatavaline ja populistlik, kuid samas autoritiivne ja tõsiseltvõetav ehk nad on eliidi vastased, kuid ei ole tingimata nii-öelda liberaalse demokraatliku süsteemi vastased. Tihtipeale on selline staatus saavutatav skandaali teel (Wodak, 2013: 115) või Albertazzi (2007: 335) sõnul dramatiseerimise teel ehk parteid tekitavad valijate seas pinget, mis suurendavad partei toetajaskonda. Skandaliseerimist viivad tihtipeale läbi seesuguste parteide karismaatilised juhid, kes presenteerivad end kui tarkade päästjate, probleemi ja kriisi lahendajatena, mis võib tekitada valijates rohkem usku parempopulistide poliitika efektiivsusesse (Wodak, 2015: 34).

Poliitika ja meedia on alati olnud teineteisest mõjutatud. Meelelahutuse ja informatsiooni piir on aina hägustunud, samamoodi on ka privaatsed ja avalikud domeenid – turunduses, reklaam vs kampaania, poliitikud vs kuulsused ja nii edasi (Higgins, 2008; Street, 2010 viidatud Wodak, 2015: 34 kaudu). Seesuguse struktuuri piiride hägustumine, mida algselt peeti eluliseks ja hädavajalikuks modernse ja demokraatliku ühiskonna struktuuri puhul (Wodak, 2015: 34). Wodak (2011a: 157 viidatud Wodak, 2015: 34 kaudu) on kirjeldanud väljamõeldud poliitika protsessi kui “piiride hägustumine nende vahel, mida peetakse päriseks ja väljamõelduks, informatiivseks ja meelelahutavaks.” See tekitab vaatajale lihtsa illusiooni poliitika kohta, mis on vaatajale hoomatav ja lihtne võrreldes tänapäeva ühiskonna keerukuse ja mitmekesisusega (Wodak, 2015: 34).

Parempopulistlikud liikumised ei oleks nii väljapaistvad, kui ei oleks metsikut meedia toetust, isegi siis, kui meedia ei tahtnud neid liikumisi toetada, siis nende kajastamine pakub nendele liikumistele toetust (Wodak 2015: 42). Parempopulistlikud poliitikud teadlikult rikuvad ühiskonna norme, et tekitada skandaale (Wodak, 2013: 115). Nii on meedia surutud “mitte võidetavasse” situatsiooni: kui meedia ei kajasta skandaalset rassistliku remarki või vihjamist,

siis võib meedia näida kui osapool, kes aitab sellisele asjale kaasa (Wodak, 2015: 42). Wodaki sõnul, et kui meedia otsustab seda kajastada, siis nad toodavad seda eelarvamuslik lausungit, levitades seda veelgi. Wodak lisab, et kui meedia teeb intervjuu kõnealuse poliitikuga, siis annab meedia poliitikule rohkem eetriaega ja võimaluse teha ennast ohvriks. See annab võimaluse parempopulistlikele parteidele luua agenda ning häirida meediat ja meedia tarbijaid ning summutada olulised uudised. EKRE fraktsiooni liikme Martin Helme sõnul kontrollib EKRE oma haaret ja agendat Eestis kolmel viisil: “provotseerides, eskaleerides ja improviseerides” (Delfi, 2019).

See dünaamika koosneb mitmest etapist, mida saab nimetada populistlikuks igiliikuriks: parteid ja poliitikud on loonud diskursiivsed ja retoorilised strateegiad, mille käigus tekitatakse sobimatuid nähtusi, esitatakse valeväited süütult, ilmselgeid fakte eitatakse, öeldakse seda, mis pole lubatud ja ületavad lubamatuid piire (Wodak 2015: 42). Tihtipeale pääsevad nad puhta nahaga ja isegi kui nad peavad millegi eest vabandama, siis tehakse seda kalkuleeritud ja mitmetimõistetaval viisil. Tagasi ei astu nad kunagi ja isegi kui astuvad, siis nad on poliitilisel maastikul üsna kiiresti tagasi.

Ruth Wodak (2015: 42-43) on populistliku igiliikuri dünaamika ja skeemi vormistanud nii:

1. Tekitatakse tahtlikult skandaal.
2. Kui opositsioonil on piisavalt asitõendeid, et tekitatud skandaal on rassistliku dimensiooniga, siis skandaali tekitaja eitab kõnealust asitõendit.
3. Skandaal tuuakse uuesti esile, kuid defineeritakse ja võrdsustatakse hoopis teise nähtusena. Selle saavutamiseks luuakse sümbolitele uued tähendused, kasutatakse metafoore või vaieldakse, kasutades ajalugu.
4. Skandaali tekitaja nimetab end süütuks, kuid meedia või opositsioon süüdistab teda antisemitismis või rassismis.
5. Meedias esitatud valesüüdistuse väide dramatiseeritakse.
6. Süüdistatav toob retoorilises strateegias mängu oma inimõigused, tihtipeale sõnavabaduse, ning süüdistab meedia ning opositsiooni nende riivamises. See tekitab järjekordse debati, mis pole üldse seotud esialgse skandaaliga ehk peamisest skandaalist tüüritakse eemale.

7. Kasutatakse süüdistust, et luua vandenõuteooria. Süüdistatavad ei saa olla skandaali tekitajad, vaid keegi kolmas osapool pidi selle looma ning see “kolmas osapool” tuuakse patuoinaks - näiteks “liberaalne meediaruum ründab”.
8. Kui süüdistatav esitab omapoolsed “asitõendeid” oma süütusest, siis tekitab see uue skandaali.
9. Skandaali loonud süüdistatav esitab poolvabanduse, viidates näiteks “arusaamatustele”. Kuna vabandatakse selle eest, et teised said valesti aru, mitte selle eest, et ise tehti midagi valesti, siis kohe kohelda meedias “vabandust” usutavana, mistõttu tekib järjekordse skandaali potentsiaal.

See skeem illustreerib, kuidas parempopulistlikud parteid suudavad oma agendat ja raamistikku meediasse sokutada – teistel erakondadel ja poliitikutel, isegi meedial on lausa kohustus reageerida sellele skeemile ja uutele provokatsioonidele (Wodak, 2015: 43). Opositsioonil (teised erakonnad, poliitikud, meedia) pole suurt võimalust teisi raamistikke, agendat või vastuväiteid kasutada ning seetõttu liigub peavoolumeedia aina rohkem parempoolsete poliitikute kajastamise poole – auditorium pettub või tüdineb, kaotades huvi poliitika ja järjekordsete skandaalide vastu. Selle tulemusena peavad parempopulistid kasutama aina ekstreemsemat retoorikat, mis saaks tähelepanu.

Hilisemas analüüsis näeme, kuidas sõnaskandaali ning igiliikuri dünaamikad OK-märgi juhtumi käsitlemisel kombineeruda ning teineteist täiendada saavad.

1.4 Trollimine

Kolmandaks perspektiivi määratlemisel tuleks naasta aga OK-märgi problemaatilise kasutuse lätete juurde. Nagu eelnevalt mainitud, on selle juured eelkõige *online*-kultuuris ning kuigi märgi “kaaperdamise” ettevõtmine oli teadlik ning kindlasti poliitiline, ei olnud selle taga ükski kindel poliitiline liikumine, vähemasti tavapärasel mõistes. Mõtestades OK-märgi juhtumit trollimisaktina (nagu kirjeldas seda ka Indrek Ibrus, kelle tsitaadile ülal viitasin), saan jõuda analüüsini, mis demonstreeriks netikultuuri vormide mõistmise kasulikkust tänapäeva poliitilise kommunikatsiooni uurimises.

Trollimist saab kirjeldada kui enamasti võrgus oma lõbuks toimuvat vaenulikku kommunikatsiooni (Hardaker, 2013: 77 viidatud Hardaker, 2015: 202 kaudu), kuid meedia

ning sotsiaalmeedia kontekstis on võimalik leida sellele erinevaid tähendusi ja konnotatsioone. Trollimine kui praktika on sotsiaalmeedias levinud kasutusel juba pikemat aega, kuid peavoolumeediasse on see jõudnud vaid viimase paari aasta jooksul. Hardakeri (2010: 237) järgi on troll keegi, kes konstrueerib oma identiteedi selliseks, et ta sobiks ja oleks osa soovitud grupis. Grupi näilise liikmena väljendab ta end viisil, mis kutsub esile konflikte ja häiringuid grupi sisemises kommunikatsioonis. Kuigi troll väidab, et tema kavatsused on siirad siis on tema eesmärk nimelt enda lõbustamine teiste meelehärmi ja grupis tekitatud korratuse arvelt. Trollide endi kõnepruugis on eesmärgiks *lulz* (Phillips 2012: 499), mida võiks eesti keeles tõlkida kahjurõõmuks (inglise keeles puudub täpne sõna kahjurõõmu kohta, sellest ka neologism).

Trollimine pärineb praktikana arvatavasti hilistest 1980ndatest, mil Usenetis, 1980. aastal loodud ülemaailmses teadetetahvli süsteemis, hakkasid kasutama sõna “troll” inimeste kohta, kes tahtlikult häirisid *online* kogukondi (Schwartz, 2008). Sellel ajal toimunud trollimine oli üsnagi süütu ehk kasutajad küsisid teistelt kasutajatelt mõttetuid küsimusi, et vaadata, kas teised võtavad neid tõsiselt ja saavad aru, et esitatud küsimused on mõttetud (Cruz, Seo ja Rex 2017: 16). Selline trollimine oli üritus leida uusi kasutajaid, kes oleksid trollimisele kergemini reageerinud. Trollimine kujunes kasutajate poolt välja loodud meetodina, mis *online* keskkondades lõi uusi piire ja moodustas kogukondi (van Reenen, 2014: 154). Lühidalt ümber öeldes: kui sa ei lähe õnge, siis sa oled “oma” ning saad teiste õngeminekule kaasa naerda.

Selleks, et trollimine neid eesmärke teeniks, pidi veebikeskkonna kasutajate vahel olema väga tihe kommunikatsioon ja interaktiivsus. Interaktiivsus tähendab seda, millised sõnumid on teiste sõnumitega seotud ja kui palju järgnevad sõnumid kajastavad eelnevate sõnumite seotust (Rafaeli ja Sudweeks, 1994: 3). Interaktiivsus toimub indiviidide vahel, mis tähendab otseselt sõnumite saatmist ja toetub sümbolite tähenduste tõlgendamisele (Newhagen, 2004: 395). Kommunikatsioonis tekitab interaktiivsus tingimused, kus sotsiaalsed reaalsused ja jagatud tähendused kehtestatakse ja jäetakse ellu (Rafaeli ja Sudweeks, 1994: 12). See, kui palju üks sotsiaalne keskkond interaktiivsust kasutab, mõjutab neid sotsiaalseid suhteid ja diskursusi, mis võivad tekkida kasutajate vahel (van Reenen, 2014: 155). Seega on trollimine seotud sellega, kui palju interaktiivsust on ühes sotsiaalses keskkonnas. Trollimise puhul on interaktiivsus oluline, et leviks kiiresti sõna viisidest, kuidas teiste kasutajate kommunikatsioonivoogu häirida. Mida suurem on interaktiivsus trollide vahel, seda rohkem on kehtestatud sümboleid, millega trollida. See tähendab seda, et interaktiivsus ja trollide sotsiaalvõrgustikus olevate

gruppide areng on tihedalt omavahel seotud (van Reenen, 2014: 155). Seega on trollimisega seotud märkide tundmine ja kasutamine oluline viis, kuidas trollid omavahel gruppe moodustavad ning grupikuuluvust signaaliseerivad. Sama peaks kehtima ka OK-märgi puhul.

File: [IMG_2263.jpg](#) (75 KB, 1073x531)

INTRODUCING: OPERATION O-KKK Anonymous (ID: [GqQuAU8x](#))

02/27/17(Mon)03:32:18 No.114482325

>>114483235 >>114483753 >>114483989 >>114484471 >>114485569 >>114485688
>>114485751 >>114486015 >>114486043 >>114486249 >>114486520 >>114488048
>>114488197 >>114489614 >>114489933 >>114490057 >>114490153 >>114491182
>>114492623 >>114492860 >>114492995 >>114493101 >>114493153 >>114493173
>>114493296 >>114493406 >>114493456 >>114493554 >>114493725 >>114493753
>>114493814 >>114494238 >>114494627

We must flood twitter and other social media websites with spam, claiming that the OK hand sign is a symbol of white supremacy. Make fake accounts with basic white girl names and type shit like: OMG that's so truuuuu

Use as many emojis as you please. It would also be good for us to associate the OK sign being a symbol of white supremacy because Mel Gibson used it.

Use the hashtag "#PowerHandPrivilege" in all of your tweets and whatnot related to this.

Bonus points if your profile pic is something related to supporting feminism.

Leftists have dug so deep down into their lunacy. We must force to dig more, until the rest of society ain't going anywhere near that shit.

Joonis 4. 4chani "Operation O-KKK" tutvustav postitus (KnowYourMeme, 2017)

Nagu ka kontekstis välja sai toodud, OK-märk kaaperdati trollimise eesmärgil 2017. aastal, mil 4chani trollid algatasid "projekti" nimega "Operation O-KKK" (vt Joonis 4), mille eesmärk oli veenda heauskseid kasutajaid selles, et OK-märk on valge ülemvõimu sümbol ning seda ei tohiks enam kasutada (Neiwert, 2018). Teisisõnu konstrueeritakse OK-märgi tõlgendamiseks uus "kood", mida süütud ohvrid pettuse abil levitama pannakse. Selleks kasutati massiliselt sotsiaalmeedia varikontosid, mis siirust teeseldes (Hardakeri kriteerium) OK-märgi problemaatilise tähenduse osas muret väljendasid ning seda tsenseerima kutsusid. Kui osad kasutajad seda uskuma jäävad ning ennast ja teisi tsenseerima hakkavad, siis on trollid oma eesmärgi saavutanud ning saavad oma ohvrite üle naerda. Sealjuures ei ole oluline, kas trollid ise selle märgi poolt väljendatud ideoloogiat või tähendust usuvad või mitte: peamine eesmärk on teisi kasutajaid haneks tõmmata ja neid trollide poolt konstrueeritud tähendust levitama ja legitimeerima panna, et trollid nende üle naerda saaks. Kampaniat saatis edu ning paljud kasutajad jäidki uskuma, et OK-märk on nüüd omandanud rassistliku tähenduse.

Nagu ka pahatahtlik ebaviisakus võib trollimine (1) **muutuda frustreerivaks**, kui kasutajad saavad aru, et tegemist on trolliga, kuid ei reageeri sellele, (2) **nurjuda**, kui kasutajad saavad aru, et tegemist on trolliga ja reageerivad sellele viisil, mis neutraliseerib trolli edu, (3)

ebaõnnestuda, kui kasutajad ei saa aru, et tegemist on trolliga ning seetõttu ei reageeri trollile või (4) **õnnestuda**, kui kasutajad usuvad trolli pseudo-siiraid kavatsusi ja neid provotseeritakse siiralt kavatsustele vastama (Hardaker, 2010: 237-238).

Kui piisavalt paljud inimesed usuvad, et märk ongi kaaperdatud, või teavad, et märki kasutatakse trollimiseks, siis saame joonistada välja jada võimalikest stsenaariumitest. Trollidel tekib uus võimalus: kasutada märki selle esialgses tähenduses (OK) ning, saades kaela süüdistuse kas trollimises, valge ülemvõimu propageerimises või mõlemas, eitada igasugust süüd ning teeselda siirust. Kui see kutsub esile frustreritud reaktsiooni, siis on trollimine taaskord edukas olnud. Mõlemal juhul on käitumine vastavuses Hardakeri teooriaga: kasuta keelt sihilikult provokatiivsel viisil, teeskle siirust ning häiri teisi kasutajaid ning nende omavahelist kommunikatsiooni. Pole ime, et märgi kaaperdamine on populaarne taktika, sest see loob palju võimalusi häiringuteks. Ohvri jaoks on ainus pääsetee selles, kui ta trollimise ära tunneb ning provokatsioonile ei allu.

Trollimine on saanud palju akadeemilist tähelepanu kui *online* fenomenina, kuid veidi vähem poliitilise kommunikatsiooni strateegiana (Lieback, 2019: 9). Kui trollimine liigub digitaalsest maailmast välja ja kasutatakse prominentsete inimeste poliitilise kommunikatsiooni kirjeldusena, siis mõned aspektid trollimise puhul muutuvad – *online* ja *offline* trollimine mõjutavad teineteist ja segunevad sellisel määral, et neid kahte eristada ei ole kõige kasulikum (Lieback, 2019: 29). Seega ei pea Hardakeri esialgse definitsiooni juures, mis puudutab arvuti poolt vahendatud kommunikatsiooni, ülemäära takerduma, sest trollimisena võib käsitleda ka käitumisi, mis toimuvad ka väljaspool internetti või virtuaalses ja reaalses maailmas korraga. Nende fenomenide välja toomine ja uurimine aitab selgitada trollimise kui kommunikatsioonistrateegia edu ja aitab selgitada, kuidas näiteks poliitilise trollimise toime tulla.

Liebacki (2019: 11) järgi positsioneerivad poliitilised trollid end sageli meedia või poliitikute poolt “maha surutud” tõe valdajatena, kes on astunud vestlusesse, et seda tõe isetult jagada. Nad näitavad end teema suhtes pealtnäha ükskõiksetena, rikkumatutena, emotsioonitutena, et suurendada oma näilisele neutraalsusele oma usaldusväärsust. Sealjuures viitavad trollid tihtipeale ka “sõnavabadusele”, et ennast ja oma jagatavat tõe kaitsta ning diskussioonidesse tuua. Ameerika Ühendriikides kasutatakse seda kaitse strateegiat kõige tihedamalt. Kui

trollimise retoorika õnnestub ning trollide väidetele on vastatud, trollide sõnul totalitaarsete sõnavabaduse tsensorite solvumisega, siis kutsuvad trollid neile reageerijaid nõrkadeks, subjektiivseteks, emotsionaalselt üleskõetuks. Need tunnused peaksid süüdistatava poliitilises debatis diskvalifitseerima, ning kui see süüdistus toimub, saavad trollid debati juhiks (Lieback, 2019: 11). Seega pole juhus, et “sõnavabaduse piiramise” ootus oli üks OK-märgi trollimiskampaania põhiline komponent ning üleskutse märgi tsenseerimisele oli trollide sõnumite oluline osa (KnowYourMeme, 2015).

Seda tüüpi kommunikatiivse käitumise kaitsmiseks viitavad kõnelejad vestluse edendamiseks sõnavabadusele ja oma maailmavaatele, lisades arutelule uusi vaatenurki ja nimetades eriti ägedat vastuseisu oma väidetele kui totalitaarset katset teisi vaigistada. Lieback (2019: 15) viitab *online* slängi sõnastikule, et *online* trollimine on õnnestunud siis, kui “su ohver karjub su peale suurte tähtedega”, kui su ohver teeb “isiklikke rünnakuid (kutsub hälvikuks, idioodiks, jne)”, kui su ohver “teeb taktitundetuid märkusi ning logib välja, enne kui sa suudad vastata”, *offline* trollimine õnnestub kui parempoolsete poliitikute või aktivistide väidetele vastavad liberaalsed “lumehelbekesed” (Coppins, 2018).

Nii *online* kui *offline* trollimise kombineerumise ja politiseerimise näitena võiks välja näiteks Milo Yiannopoulost, kes on paremäärmuslik avaliku elu tegelane ja provokaator. Ta identifitseerib end katoliiklasena, kuid väga tihti toob välja, et tal on juudi taust, et teda ei saaks nimetada rassistiks või antisemiidiks, kui ta ütleb rassistlikke või antisemiitlikke asju (ADL, 2020b). Seda saab mõtestada Hardakeri (2010: 237) trollimise definitsiooni abil, et isik proovib kuuluda mingisugusesse gruppi ja väljendab end selleks pseudo-siiralt, et selle võimaliku siiruse varjus siis provokatiivseid asju öelda ja teha. Trollimine võib olla muidu veebis toimuv tegevus, kuid füüsilises maailmas tegutsev inimene saab olla troll ka väljaspool internetti ning trollida näiteks teda intervjuerivat ajakirjanikku.

Näiteks andis Yiannopoulos 2017. aastal BBC’le intervjuu, kus temalt küsiti Donald Trumpi edu kohta, kuidas seda selgitada ning samuti ka Milo Yiannopoulosi enda maailmavaate kohta. Kui intervjuerija küsis Yiannopoulosilt, et miks ta ütles, et moslemitele meeldib grupivägistamine, siis vastas Yiannopoulos sellele, et intervjuerija on liiga rumal, et ei suuda eristada nalja ja “sõnasõnalist väljendit” ning ütles, et “ma ei usu, et keegi on nii loll, et ta ei suuda eristada poliitilist analüüsi ja nalja” (BBC, 2017). Teisisõnu: intervjuerija pole teadlik trollide koodidest ning on seetõttu rumal. Kollektiivse trollimise puhul on see trollimise oluline

mehhanism, kui “meie vs. nemad” põhimõttel vastandutakse nendele, kelle kommunikatsiooni häiritakse (Kuus, 2020). Siinkohal tähendab “meie” Yiannopoulost ja “nemad” inimesi, kes on liiga rumalad, et eristada nalja ja poliitilisi ütlusi. See, mida Milo tegelikult usub, jääb sealjuures varjatuks, ta saab öelda provokatiivseid asju ning siis teema kõrvale juhtida, rünnates retooriliselt vestluskaaslast, kes on tema seatud lõksu astunud.

Päriselu-trollidele on provokatsiooni ja kommunikatsiooni häirimise saavutamiseks sihtmärgiks inimeste poliitiline positsioon ja tundlikud teemad (Lieback, 2019: 15). Seetõttu me ei näe me täpselt seda momenti kohta, kui trollija ja trollitava vestlus kontrolli alt väljub, vaid me näeme, kui debatt läheb intensiivsemaks selle punktini, millal troll ründab trollitava maailmavaateid, mis kulmineerub trollitava emotsionaalse, vihase ja meeleheitliku vastusega – mis oligi kogu trolli taotlus. Poliitilise trollimise puhul muutub poliitiline retoorika konsensusliku, enamuse loova ja mõõduka retoorika asemel selliseks retoorikaks, mis põhineb provokatsioonil (Lieback, 2019: 16).

Poliitilise trollimise puhul tuleb ka küsida, et kas ikka on tegemist poliitilise trollimisega ning kas trollitakse tahtlikult (Lieback, 2019: 21). Isegi kui sõnumi sisu ja ehitust on lihtne lugeda, siis sõnumi mõttel on rohkem varjundeid ning toonist ja kavatsusest on raske aru saada ning analüüsides trollimise eksisteerimist või mitte-eksisteerimist on tihti probleemiks iseloomujooned, mis viitavad *lulzile* (Shifman, 2013: 367; Milner, 2013: 89). Poliitiline trollimine toimub avalikkuses, mitte anonüümselt nagu see toimub *online*’is ning ka Poe seadus (*Poe’s Law*) kehtib poliitilise trollimise juures, mis tähendab, et päris äärmuslust on raske eristada äärmusluse satiirist, juhul kui kõneleja seda kindlalt väljendab, mis tema kavatsused on (Lieback, 2019: 21).

Troll kehtestab võimuhierahia, kus ta ise positsioneerib end emotsionaalselt mitte-mõjutavaks ja trollitavast intellektuaalsemaks, et oma vastaseid maha teha (Lieback, 2019: 16). Troll tugevdab oma võimu trollimise teel, sest troll kasutab oma Internetist tulenevaid teadmisi, mis annavad talle võimu vastase üle (Fuller, Wilson ja McCrea, 2013: 1). Troll kehtestab end trollitavale, et tema on trollitavast kõrgemal kohal, mis annab trollile tehnoloogilist, kultuurset ja sotsiaalset kapitali (Fuller jt, 2013: 1-2). Troll identifitseerib end kui suhtluse juhti, kes hoiab oma emotsioone kontrolli all ning samaaegselt küsib oma “ohvrit” tema reaktsioonide kohta: “miks sa ärritud?” (Fuller jt 2013: 2). On oluline tähele panna, et poliitilise trolli peamine eesmärk ei ole oma poliitilist argumenti kuidagi arendada, vaid tema eesmärk on esitada täpselt kindlaid ideid, kasutades diskursiivset eelist ja kommunikatsiooni jõudu, et saavutada enda

poliitiline edu (Lieback, 2019: 17). Poliitilist trollimist ei ole Liebacki sõnul kasulik vaadata sellest aspektist, kuidas ta teistest trollimise viisidest kõrvale kaldub või kuidas poliitiline trollimine õõnestab ühiskondlike norme ning hülgab kõiksuguse moraali, vaid tasub vaadata sellest aspektist, milliseid väärtuseid ja printsiipe poliitilised trollid oma töös kasutavad ning kuidas need aitavad neil edu saavutada. Täpsemalt toob Lieback (2019: 17) välja, et trollid eksploateerivad eeldust avaliku poliitilise kommunikatsiooni konsensuslikest normidest, näiteks riigi teenimisest, parteiga joone hoidmisest ning huvide ausast kommunikeerimisest. Neid norme riivates saavad trollid tema sõnul viidata sõnavabadusele ning, olles esile kutsunud soovitud reaktsiooni, oma vastaste kallutatusele, ründavusele ja liigsele emotsionaalsusele viidates ennast kui ohvrina näidata.

Veel üks näide, kuidas *online* trollimine muutus *offline* trollimiseks, on “Pool’s Closed” “reid”, mida vedasid 4chani trollid sotsiaalvõrgustikus Habbo Hotel (KnowYourMeme, i.a). Habbo Hotel on ruumiline jututuba, kus kasutajad loovad endale avatari (KnowYourMeme, i.a). Suur grupp 4chani trolle löid endale samasugused mustanahalised, ülikonnas ning afrosoenguga avatarid ning blokeerisid populaarsete viibimiskohtade, näiteks basseinide, sissepääse, korrutades lauseid nagu “Pool’s closed due to AIDS” (KnowYourMeme, i.a). Need reidid inspireerisid paljusid meeme. Näiteks prinditi “Pool’s Closed” hüüdlause paberile koos pildiga mustanahalisest afrosoenguga mehest ning neid riputati avalike basseinide juurde (KnowYourMeme, i.a). 2008. aasta alguses sattus üks Texase elanik selle sama prinditud pildile peale ning helistas kohalikele uudistele, et öelda, et kõnealune pilt on rassistlik ja diskrimineeriv (KnowYourMeme, i.a). USA lõunaosariigis ei ole see tõlgendus veel mitte kauges minevikus kehtinud segregatsiooni tõttu täiesti meelevaldne, seega oli selline reaktsioon “süütule naljale” ootuspärane. Järgnevatel päevadel algatasid 4chani kasutajad sama naise vastu ahistamiskampaania (KnowYourMeme, i.a). See on järjekordne näide sellest, kuidas häiritakse teiste inimeste kommunikatsiooni selleks, et teiste üle naerda, et tekitada *lulzi*. Kui süütu kõrvalseisja trolli sõnumile reageerib ning ta ei “mõista nalja”, siis võib teda selle eest mõnitada, misjärel saavad trollid end koos temast parema ja kavalamana tunda ning sündinud meemide abil üksteisele grupikuuluvust signaaliseerida. Nagu selles juhtumis näha, võivad *online* ja *offline* käitumised ja kommunikatsioonihäiringud seguneda ning trollimisakt, mis toimub jututoas, jõuab järgmisel hetkel kohalikku ujulasse ja ajalehte.

Üks tuntumaid ja märgilisemaid näiteid on Oprah juhtum. 2008. aastal 15. septembril oli eetris “The Oprah Winfrey Show” episood, kus käsitleti veebis tegutsevaid pedofiilide võrgustikke

(KnowYourMeme, 2010). Järgnevatel päevadel postitas üks saate vaataja *Oprah.com* teadetetahvlile ning väitis, et on osa pedofiilia kogukonnast. Oma ilmselgelt trollivas sõnumis viitas ta nii häkkerirühmitusele Anonymous kui ka tuntud meemile “*It’s Over 9000*” ning öeldes: “Me ei andesta, me ei unusta; meie grupis on üle 9000 peenise ja need kõik vägistavad lapsi” (“*We do not forgive, we do not forget; our group has over 9000 penises and they are all raping children.*”). Samal kuul, hilisemas episoodis, mis jõudis eetrisse 19. septembril, luges Oprah Winfrey selle sama sõnumi oma saates ette, olles sealjuures täiesti veendunud, et tegemist on siira sõnumiga. Trollimine oli edukas ning tõmbas lõksu riigi ühe suurima meediafiguuri, tehes ta seeläbi trollide jaoks naerualuseks. Klipp kogus rohkelt populaarsust, sellest tehti muusikalisi remikse, mis on Youtube’is miljoneid vaatamisi kogunud. Mitmes mõttes on tegemist OK-märki juhtumi prototüübiga. Juhtum demonstreeris, et internetis kellegi tüssamine võib anda trollidele võimu endast palju võimsamate ja suurema platvormiga inimese üle ka väljaspool interneti, kui nad “vana meedia esindajana” internetikultuuri koode ei tunne, pannes nad läbi pettuse oma sõnumeid levitama.

Cruz, Seo ja Rex (2017: 10) on uurinud trollimise praktikat ja jõudsid oma töös järelduseni, et trollimine koosneb kolmest etapist: õppimine, assimileerumine ja üleastumine. Cruzi, Seo ja Rexi sõnul sõltub trollimise praktika heast assimileerumisest ja õppimisest ning seetõttu on trollil vaja teatud pühendumust kindlale kogukonnale. Õppimise all mõtlesid autorid seda, et trollijad algselt õpivad seda keskkonda ja seal olevaid inimesi ning huvirühme, enne kui nad seal keskkonnas trollima hakkavad – kuidas keegi reageerib mingisuguses situatsioonis, missugune on kontekst, missugust sõnavara kasutatakse (Cruz, Seo ja Rex, 2017: 7). Trollid selekteerivad endale informatsiooni, mis võib tulla tuleviku trollimisel kasuks ning tekitaks trollitavates üleastumise ajal rohkem reaktsiooni. Assimileerumine on oluline osa, et trollijat identifitseeritakse kui osa kogukonnast ning vajalik, et trollitavad arvaksid, et trollija sõnumid on siirad (Cruz, Seo ja Rex, 2017: 8). Üleastumise puhul on esimene samm identifitseerida olukord, kus on võimalik trollida ja teiseks oluliseks sammuks on luua ja edastada sõnum, mis edukalt saaks reaktsiooni (Cruz, Seo ja Rex, 2017: 9). Eduka reaktsiooniks on vaja head sõnastust (meie juhtumi puhul head märki), ajastust ja konteksti.

1.5. Probleemipüstitus ja uurimisküsimused

Peamine põhjus selle töö tegemiseks on see, et kuigi juhtumit on palju käsitletud, ei ole seda veel uurida jõutud. Nagu eelnev peatükk näitab, leidub mitmeid teooriaid, milles OK-märgi juhtumi analüüsiks potentsiaali näen. Leian, et meedial oli selle skandaali tekkimisel ja kasvamisel roll, mida seni täielikult teadvustatud ei ole. Juhtumi põhjalikum analüüs võiks aidata mõista seda, kuidas selline poliitiline provokatsioon täpselt toimub ning kuidas sellise poliitilise kommunikatsiooniga suhestuda järgnevates sarnastes skandaalides.

Olen valinud kolm teoreetilist perspektiivi, mis toovad kokku juhtumi kolm võtmeaspekti: tegemist on sõnaskandaaliga; skandaali keskmes on parempopulistlik erakond, mis näib skandaale ise genereerivat; OK-märgi problemaatilisel kasutusel on selge seos *online*-kultuuri ja trollimisega. Nende teooriate kombinatsioonis loodan esitada meedias ilmunud analüüsidega võrreldes terviklikuma käsitluse sellest, mida Ruuben Kaalep ja Helmed täpselt tegid, mida nad taotleda võisid ning kuidas meedia reaktsioonid nende eesmärkide saavutamisele kaasa võisid aidata.

Teoriast lähtuvalt püstitan järgnevad uurimisküsimused:

- 1) Kuidas saab nende teooriatega eraldiseisvalt ning nende sünteesis määratleda OK-märgi kasutusviisi EKRE poliitilises kommunikatsioonis?
- 2) Mil määral tundsid juhtumit kajastanud ajakirjanikud ning kommentaatorid ära nende perspektiivide tunnuseid, st mil määral käsitleti meedias juhtumit sõnaskandaali, populistliku igiliikuri või trollimisaktina? Kui mingid perspektiivid teiste üle domineerisid, siis millised?
- 3) Kui meediakajastuses ei teadvustatud äratuntavalt ühtegi perspektiivi kolmest nimetatust (st ei esinenud nende peamistele kategooriatele vastavaid tunnuseid), siis kuidas juhtumit nendes käsitlustes tõlgendati?
- 4) Kui eeldada, et sõnaskandaalid ning dramatiseerimine on populistliku igiliikuri põhimehhanism ning et tähelepanu ning ulatuslik ja valulik reaktsioon on trollimise peamine eesmärk, siis mil määral aitas juhtumi meediakajastus kaasa EKRE võimalike eesmärkide saavutamisele?

2. Meetod

Uurimisküsimustele vastamiseks kasutan ma eelnevalt kogutud artikleid, mis hõlmavad OK-märgi kajastust Eesti meedias. Küsimustele vastamiseks on vaja analüüsida reaktsioone, meediakajastust ja juhtumi ajatelge. Uurimisküsimustele vastamiseks viin läbi mitmeplaanilise juhtumianalüüsi (Strömpl, 2014) ning toon kokku erinevaid andmeid ja erinevaid meetodeid. See tähendab, et ma ei analüüsi ainult ühte andmestikku ainult ühe meetodiga. Analüüsi sisendina võtan arvesse kolme määratletud teoreetilist perspektiivi, juhtumi konteksti nii lokaalselt kui globaalselt, mõningaid konteksti mõistmiseks vajalikke teiseseid tekste ja pilte ning minu enda loodud ajatelge juhtumi moodustanud sündmustest ning kogu juhtumi meediakajastusest ehk kasutan kõikset valimit (Rämmer, 2014). Nende andmete uurimiseks kombineerin kvantitatiivset ja kvalitatiivset lähenemist eelkõige deduktiivses laadis, st tekstidele määratavad kategooriad on sõnastatud teooria põhjal (Kalmus, Masso ja Linno, 2015).

Otsisin suurtest ja peamistest meediaväljaannetest artikleid, mis oleksid seotud kõnealuse juhtumiga. Peamisteks meediaväljaanneteks kujunesid Uued Uudised, Objektiiv, Postimees, Eesti Päevaleht, Eesti Ekspress, Õhtuleht, Delfi ja ERR. Otsisin artikleid, mis avalikustati juhtumi kuupäeval (4. aprill 2019) ja artiklid peale juhtumit, mis olid seotud Ruuben Kaalepi OK-märgiga. Nii kujunes meediakajastuse osas kõikne valim, mille moodustasid kõik ajakirjanduslikud tekstid, mis juhtumit kajastasid. Välistasin sotsiaalmeedia postitused, kuna nendele postitustele ei saa suuremas osas ligi ning teeks valimi mitte nii hoomatavaks kui kasulik oleks. Tekstide otsimisel ei kasutanud ma ainult DIGARit, kuna kartsin, et seda kasutades ei jõua ma mõnede oluliste artikliteni. Sellele lisaks kasutasin ma mainitud meediaväljaannete otsingumootoreid, kuhu sisestasin vastava kuupäeva ja juhtumit kirjeldavad märksõnad. Valimisse jäi 40 artiklit: Uued Uudised 8, Objektiiv 3, Postimees 4, Eesti Päevaleht 6, üks Eesti Ekspressist, Õhtuleht 4, Delfi 6, ERR 7 ja üks Lõuna-Eesti Postimehest. Koostan juhtumist ja selle meediakajastusest ajatelje, kuhu paigutan kõik sündmused ning neile viitavad meediatekstit.

Juhtumi meediakajastuse analüüsimiseks kasutan ma kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul saan ma keskenduda teksti peamistele tähendustele ning ka analüüsida ning tõlgendada peidetud tähendusi, kasutades enda tõlgendust ja erinevaid kontekste (Kalmus,

Masso ja Linno, 2015). Kasutan bakalaureusetöö puhul esmajoones deduktiivset lähenemist ehk kasutan uuritava nähtuse kohta teooriaid, mille kategooriate esinemist ja sobivust soovin kindlas empiirilises kontekstis kontrollida (Kalmus, Masso ja Linno, 2015). Kodeerin tekstides erinevatele teooriatele sarnaste perspektiivide või nende tunnuste esinemise fakti kogu teksti ulatuses, see tähendab, et määran koodi eelkõige tekstile tervikuna, mitte teksti osadele. Kui tekst on vastuoluline, siis jätan endale võimaluse määrata koode ka lõikude või lausete tasandil. Kodeeringutele toetudes loodan mõningaid tekstide tunnuseid võrdlevalt kvantifitseerida, näiteks võrrelda kas mingit perspektiivi esineb rohkem või vähem kui teist. See kvantitatiivne komponent võimaldab osadele uurimisküsimustele tekstide koguhulga lõikes paremini vastata. Tekstid, milles ühelegi valitud perspektiivile vastavat tunnust ei esine, koondan eraldi gruppi ning rakendan neile nende sisust ja hulgast sõltuvalt induktiivset lähenemist (Kalmus, Masso ja Linno, 2015). Selle jaoks kasutatavad koodid saan luua alles analüüsi käigus.

Seejärel saan ajatelge ning meedia reaktsioone arvesse võttes konstrueerida käsitluse juhtumist, mis ühendab kolme töös esitatud teoreetilist perspektiivi ning võimaldab luua narratiivi sellest, mis täpselt juhtus. Selle narratiivi ja sisuanalüüsi tulemuste valguses püüan vastata 4. uurimisküsimusele, mis puudutab meedia tegevuse ja EKRE eesmärkide võimalikku kokkulangevust.

3. Tulemused

3.1 Ajatelg

Analüüsimise hõlbustamiseks koostasin valimis välja toodud artiklitest ajatelje (Lisa 1). 40 artiklit sai asetatud kuupäevalises järjekorras – kõige varasemalt avalikustatud artikkel sai esimeseks, viimasena avalikustatud artikkel viimaseks. Ajateljele paigutasin ka olulisemad sündmused, millele meedia reageeris: Kaalepi OK-märgi näitamine ja selle nimetamine “hea tuju märgiks”, EKRE liikmete reaktsioon Ruuben Kaalepi OK-märgi näitamisele, Martin Helme ja Mart Helme OK-märgi näitamine ning Marine Le Peni OK-märgi näitamine Ruuben Kaalepiga (vt Joonis 5).

Ka sina, Le Pen! Prantslanna tegi EKRE palvel rassistlikku käemärki (185)

Juhan Mellik, 15. mai 2019 13:18

Jaga:

Joonis 5: Ruuben Kaalep ja Marine Le Pen OK-märki näitamas (Mellik, 2019)

Ajateljel tõin välja artikli avaldanud väljaande, artikli pealkirja, kuupäeva, kommentaari selle kohta, kuidas valitud artikkel meie juhtumiga suhestub ning lingi. Ajateljelt oli näha, et ajakirjanikud kajastasid mitmetest väljaannetes 4. aprillil Riigikogus juhtunut, arutasid, mida see kurikuulus OK-märk “päriselt” tähendab, kajastati EKRE liikmete arvamusi juhtunust ning näiteks avaldati ka Jürgen Ligi (2019) aramusartikkel sellest, kuidas OK-märgi taga pole ainult Ruuben Kaalep, vaid kogu EKRE fraktsioon. Meedias kajastati teemat 4. aprillist kuni 12. aprillini 13 erineva artikli näol. Väljaanded, mis OK-märgi näitamist kajastasid oli Uued Uudised, ERR, Postimees, Õhtuleht, Delfi ja Eesti Päevaleht. Järgnes pikk paus kuni kuu lõpuks tuli OK-märgi kajastuse teine laine, sest 29. aprillil näitasid Riigikogus OK-märki Mart ja Martin Helme (ERR, 2019a).

Lisaks kodeerisin artiklid selle alusel, millisele teorialle sarnanevast perspektiivist autor juhtumit käsitleb. Enda jaoks lisasin kodeerimisel tabelisse ka kommentaare. Lõin kodeerimistabeli, mille alusel eristada, kas autori käsitus langeb kokku eelkõige sõnaskandaali, igiliikuri või trollimise perspektiiviga või millegi neljandaga. Koodid põhinevad teorial, see tähendab artikkel saab näiteks sõnaskandaali koodi, kui tekstis käsitletakse juhtumit nii, nagu sõnaskandaali teooria järgi oodata võiks. Populistliku igiliikuri puhul vaatasin, et kas artikkel tuvastab igiliikurit või hoopis edendab seda; trollimise puhul vaatasin, kas autor tuvastab trollimist. Määrasin perspektiivid kahetasandiliselt: primaarne kood tähistab perspektiivi, mis domineerib artiklis ning kui eksisteerib sekundaarne kood, siis see tähistab perspektiivi, mida esines artiklis primaarsest väiksemal määral. Need tulemused esitan pärast seda, kui olen analüüsinud juhtumit kolme teooria lõikes eraldi. Kindlasti ei saa öelda, et ajakirjanik lähtub mingi teooria perspektiivist, sest ajakirjanik ei saa lähtuda teoriast, mida ta ei tea. Küll aga saab öelda, et autori käsitus sarnaneb mingile perspektiivile või omab selle tunnuseid.

3.2 Sõnaskandaal

Ruuben Kaalepi ja Helmede OK-märki ja sellele järgnenud reaktsiooni võiks nimetada skandaaliks selle sõna tavalises mõistes ning see skandaal puudutas mingeid väljaütlemisi: käemärk kui sõna ning sellele järgnenud kommunikatsioon. Seetõttu võiks juhtumil olla sõnaskandaali tunnuseid. Tasub mainida, et OK-märgi näitamine pole ilmselge skandaal, kuid skandaal kujunes välja sellest, et OK-märgi näitajaks olin Ruuben Kaalep. Näiteks kui oleks Riigikogu kõnepuldis OK-märki näidanud keegi teine (nt Kaja Kallas), siis poleks ilmselt sellist skandaali tekkinud, sest sellele poleks osatud omistada problemaatilist tähendust. Kuna märgi näitaja oli Ruuben Kaalep, kelle seos antisemitismiga on meedias juba tuvastatud ning OK-märgi problemaatiline kasutus oli äsja ülemaailmses meedias palju tähelepanu saanud, siis lugesid ka Eesti autorid Kaalepi OK-märgile sisse problemaatilise tähenduse.

3.2.1 Esimese järgu sõnaskandaal:

Leian, et skandaal ei tekkinud meediale kättesaadavate ning mitte-kättesaadavate väljade kollapsi tõttu, kuna lausung ei esitatud meediale mitte-kättesaadavas väljas (Tüüp 1). Samuti ei ole tegemist skandaaliga, mis tekkis meediale kättesaadava ja mitte kättesaadava piirkonna juhuslik kollapsi tõttu, kuna Ruuben Kaalep oli teadlik, et teda dokumenteeritakse (Tüüp 2). Tegemist ei ole ka skandaaliga, mis tekkis meediale kättesaadava ja mitte kättesaadava piirkonna mitte-juhuslik kollapsi tõttu, kuna Ruuben Kaalepi lausung/sõnum esitati avalikult ning oli ajakirjanikele näha (Tüüp 3). OK-märgi juhtumit võib käsitleda Tüüp 4 sõnaskandaali vaatepunktist, kuna skandaal toimus avalikus ruumis (Riigikogu istung, mida filmiti ja kus oli kohal ka meedia). Ruuben Kaalepi OK-märgi näitamine oli antud isiku spetsiifilises kontekstis avalik üleastumine, millele saaks omistada mingite käitumise normide rikkumisi. Nagu ka eelnevalt sai mainitud, siis avalikus OK-märgi näitamine iseenesest ei ole käitumisnormi rikkumine, sest OK-märk ise on täiesti tavaline ning üldteada tähendusega süütu žest. Siin peab silmas pidama, et toimub avalik üleastumine siis, kui märki esitab Ruuben Kaalep – kindla mineviku ning ideoloogiaga poliitik. Kuna Ruuben Kaalep on antisemiitliku taustaga, nagu demonstreeris Mikk Salu artikkel (2019), ning OK-märgile on 4chani trollimiskampania tõttu (Neiwert, 2018) provokatsiooniks konstrueeritud antisemiitlik tähendus, siis nende kahe asjaolu kombineerimisel tekib avalik normi rikkumine. Tegemist ei olnud ka Tüüp 5 esimese järgu sõnaskandaaliga, kuna käemärk kui sõna ei olnud ebaõnnestunud lausung, vaid oli

meelega tehtud. Samuti Tüüp 5 sõnaskandaalid ilmnevad kõige tihedamalt just intervjuudes, mis ei sobitu meie juhtumiga.

Seega saame öelda, et Ruuben Kaalepi OK-märk samastub kõige rohkem esimese järgu sõnaskandaali 4. tüübiga, kuna tegemist oli Ruuben Kaalepi kontekstis avaliku üleastumisega – Ruuben Kaalepi antisemiitlik taust ning OK-märgile 4chani trollide poolt konstrueeritud antisemiitlik tähenduse kombinatsiooni tulemusena toimus avalik normi rikkumine, mille skandaalsus ületas uudiskünnise.

3.2.2 Teise järgu sõnaskandaal:

Ekström ja Johansson (2008: 71) kirjeldavad, et inimene ise ja tema käitumine skandaali vältel võib mõjutada sõnaskandaali kulgu, millest võib tekkida ka eraldiseisev skandaal. Autorid kirjeldavad, et kui esimese järgu skandaal on tekkinud, siis võib poliitik selle oma täiendavate väljaütlemistega hullemaks ajada ning esialgsest skandaalist isegi suurema skandaali luua.

Tegemist ei ole minu meelest teise järgu sõnaskandaaliga, kuna esimese järgu skandaal (OK-märgi näitamine Riigikogus) on skandaalsem, kui hilisem väide, et tegemist oli “hea tuju märgiga”. Kuna ajakirjanikud dramatiseerisid ja mõistsid hukka OK-märgi näitamist, mitte OK-märgi nimetamist “hea tuju märgiks” siis leian, et OK-märgi näitamine oli skandaalsem. “Hea tuju märgi” nimetusest sai indikaator lugejale, et artiklis on juttu Ruuben Kaalepi kommunikatsioonaktist ehk sünonüüm OK-märgi skandaalile, mitte tingimata selle võimendaja. Kuid mis oleks siis olnud, kui Ruuben Kaalep poleks öelnud, et tegemist on “hea tuju märgiga” või Helmed poleks OK-märki näidanud? Kui elimineerida need situatsioonid, siis oleks skandaal siiski tekkinud. Isegi siis, kui peale Ruuben Kaalepi OK-märgi näitamist poleks mingisugust EKRE kommentaari/reaktsiooni järgnenud, siis oleks OK-märgi näitamine olnud vaikimisest suurem üleastumine. Võib arutleda, et Martin Helme ja Mart Helme OK-märgistamine võiks olla skandaalsem kui Ruuben Kaalepi OK-märgi näitamine, kuna tegemist oli kahe ministriga, siis siiski leian, et Ruuben Kaalepi antisemiitliku ajaloo tõttu on tema puhul OK-märgi näitamine skandaalsem, kui ministrite oma. Just sellepärast, et OK-märk ise on tähenduselt süütu, aga Ruuben Kaalepi ajalugu arvestades võib eeldada, et ta ei kasuta OK-märki oma tavapärasest tähendusest. Võib arutleda, et kui Mart ja Martin Helme oleksid esimesena näidanud Riigikogu puldis OK-märki oleks seda võetud kui tavapärase OK-märgina

oma tavapärases tähenduses, kuna endistel ministritel puudub võrreldav antisemiitlik taust, mida OK-märgi konteksti panna.

Seega näeme, et tegemist ei ole teise järgu sõnaskandaaliga, kuna algsele skandaalile järgnenud ütlused ei tekitanud uut skandaali, vaid tekitasid nii-öelda sünonüümi – “hea tuju märk” on viide Ruuben Kaalepi näidatud OK-märgile.

3.2.3 Poliitilise skandaali dramatiseerimine:

Poliitilise skandaali tekkimiseks on vaja nii meedia kui ka poliitikute panust. Poliitiku tugevad normide ja moraalse koodi rikkumised ühiskonnas on skandaali tekkimiseks vajalikud. Meedia puhul on vajalik juhtumi avalikustamine, kuid samaaegselt normiriive avalikustamisega meedia ka konstrueerib neid norme ja piire, mis võivad olla näiteks seni kirjutamata reeglid. Dramatiseerimine seisneb siinkohal teorias viidatud moraalse standardi kehtestamisele. Oluline on selgitada, et Ruuben Kaalepi näidatud OK-märk on tavatähenduses süütu. Ehk millist normi ja kuidas Ruuben Kaalep rikkus? Konteksti põhjal ja Ruuben Kaalepi ajalugu arvestades võiks arvata, et Kaalep ei kasuta seda sellises tavatähenduses. See tekitab olukorra, kus normiriive ei ole selgelt tuvastatav, vaid on ainult meie eeldus tuginedes kontekstile. Selguse puudumine muudab kogu olukorra vaieldavaks ning võimaldab igasugu süüid eitada. Ning seda ka Ruuben Kaalep tegi, vastates ajakirjanike päringutele, et tegemist on “hea tuju märgiga” ning mitte millegi muuga. See normiriive on vaieldav ning selle tuvastamiseks ja selgitamiseks peab skandaali kajastav ajakirjanik täiendavat selgitustööd tegema ning konteksti pakkuma, mistõttu osaleb ta ka ise skandaali tekkimises.

Võib öelda, et meedia ei moonutatud OK-märgitamist ehk ei muutnud meedias sündmust ennast, kuid meedia taasesitas seda skandaali korduvalt. Dramatiseerimine seisneb siinkohal teorias viidatud esialgse üleastumise näitamise ja rekonstrueerimisele. Ruuben Kaalep näitas oma sõrmedega OK-märki, meedia levitas pilte sellest aktist. Siin puhul peab mainima, et väljaanded panid paljudel kordadel Ruuben Kaalepi pildi OK-märki tegemas kõrvuti pildiga Uus-Meremaa massimõrvariga Brenton Tarrantiga (Antson, 2019; Õhtuleht, 2019; Tamm ja Vasli, 2019), kes tegi oma kohutistungil samasugust märki kui Kaalep. Juhtum raamistati nii, et Ruuben Kaalepi sõrmede rullimine seostuks Uus-Meremaa massimõrvaga, heites seeläbi Ruubeni aktile varju, demonstreerides publiku jaoks seni süütu OK-märgi problemaatilise kasutusviisi olemasolu. Sellise võrdluse loomine aitas publikul näha üleastumise olemasolu.

Peale OK-märgi näitamist andis Ruuben Kaalep ajakirjanikele intervjuu, kus ta mainis, et OK-märgi näol ei ole tegemist muu kui “hea tuju märgiga”. “Hea tuju märgi” lausungit hakati dramatiseerima teoorias viidatud peaosatäitja reaktsioonide lavastamise taktika abil. Kohe peale OK-märgi näitamist, hakkasid ajakirjanikud konstrueerima seda juhtumit kui skandaali, tuues sisse situatsioonid, mil OK-märki on kasutatud olukordades, millel on negatiivne maine, peamiselt Brenton Tarranti juhtum, mida näiteks mainisid Agaate Antson (2019) ja Anna Põld (2019) oma artiklites, või et tegemist on 4chani trollimiskampania sümboliga, mida mainisid oma artiklites Joosep Tiks (2019) ja Mihkel Kunnus (2019). Inimeste ja meedia reaktsioon sellele juhtumile on põhjendus, miks võiks Ruuben Kaalepi OK-märgi näitamist nimetada skandaaliks. Skandaali võib eelkõige nimetada situatsiooni, kus inimene on rikkunud norme ning ajakirjanikud hakkasid seda situatsiooni lahkama – nad nentisid, et Ruuben Kaalep on OK-märgi näitamisega ületanud mingisuguse piiri, teinud midagi halba ehk kujunes välja skandaal. Kui ajakirjandus poleks OK-märgitamist kajastanud, siis on küsitav, kas ja kui suur hukkamõist sellele järgnenud oleks (nt sotsiaalmeedias) ning mil määral oleks lugeja tajunud OK-märgi näitamises piiride ületamist või üleüldse midagi negatiivset.

Väljaanded löid standardid, tekitasid konteksti, mis näitas seda, kui halb on OK-märgi tähendus just siis kui seda näitab poliitilises kontekstis EKRE fraktsiooni liige Ruuben Kaalep. Moraalsed väited muudetakse empiiriliseks, mis tähendab seda, et üleastumise hindamiseks kasutatavad hindamisstandardid tunduvad sama empiirilisel üheselt mõistetavaks kui tõendid, mida selle olemasolu dokumenteerimiseks kasutatakse. Selle protsessi loogika kohaselt tehakse moraalne kord faktiks ning fakti saab esitada eraldiseisvana. Selle tulemusena omab OK-märk tumedat konnotatsiooni kõigile, kes meediat tarbivad.

Peale skandaali tõid ajakirjanikud välja Ruuben Kaalepi natsistliku minevikku ja loodi seos sellega ja OK-märgiga (Kunnus, 2019). Siin hakkas ajakirjandus viitama sellele, kui kahtlane isik Ruuben Kaalep on ehk viitab teoorias väljatoodud järjekordse noa keeramise taktikale. Skandaal püsis teiste (Le Peni ja Helmede) OK-märgitamisega päris kaua päevakohasena ning seega ka leheveergudel ehk ajakirjandus kasutas skandaali elus hoidmise taktikat. EKRE ega Ruuben Kaalepi poolset vabandust ei tulnud, mainiti ainult seda, et OK-märki tehakse teadlikult ja kellegi ees ei vabandata (Uued Uudised, 2019c; ERR, 2019c). Sõnaskandaali perspektiivist lähenedes näeme, kuidas meedia mängib suurt rolli skandaali kujundamises. Algselt süütu OK-märk suudeti Ruuben Kaalepi, meedia reaktsiooni ja korduva

dramatiseerimisega muuta poliitilises kontekstis antisemiitlikuks märgiks, tuues näiteks sisse Branton Tarranti loo ja pildi tema kohtuistungist.

3.3 Populistlik igiliikur

Lauristini ja Hanssoni (2019: 34-35) järgi paistab EKRE välja oma emotsionaalse ja vastanduva kommunikatsioonistiiliga, mis on suureks kontrastiks teiste erakondade seas. EKRE fraktsiooni liikme Martin Helme sõnul kontrollib EKRE oma haaret ja agendat Eestis kolmel viisil: “provotseerides, eskaleerides ja improviseerides” (Delfi, 2019). Provokatiivsus ning vastandumine “eliidile”, peavoolumeediale, immigratsioonile ning Euroopa integratsioonile lubab nimetada EKREt parempopulistlikuks erakonnaks, mille pääsemine Riigikokku 2015. aastal paljusid üllatas (Lauristin ja Hansson, 2019: 34). Sellisena määratletud ning selliste stiiliga erakonna kommunikatsioonile saab rakendada analüütilise tööriistana Wodaki (2015) populistliku igiliikuri teooriat. Seeläbi on võimalik käsitleda skandaalset väljaütlemist mitte pelgalt üksikaktina, vaid osana teadlikult konstrueeritud kommunikatsioonidünaamikana. Parempopulistlik igiliikur tähistab muuhulgas sellise maailmavaatelise sättumusega erakondade kalduvust ise meediatähelepanu saavutamiseks skandaale genereerida.

Järgin sellest perspektiivist lähtuvas analüüsis Ruth Wodaki (2015: 42-43) populistliku igiliikuri skeemi:

1. Tekitatakse tahtlikult skandaal.

Ei saa 100% kindlusega väita, kas OK-märgi skandaal oli tekitatud tahtlikult. Saab öelda, et märki esitati tahtlikult, mitte juhuslikult. Kas märki esitati teadmises, et see toob kaasa reaktsiooni, on ühelt poolt küsitav, teiselt poolt saab seda aga väita põhjendusega, et OK-märgi esitamine poliitilises kontekstis oli selleks hetkeks juba tundlik ning skandaali-potentsiaaliga akt, mille suhtes eksisteerisid ingliskeelses kultuuriruumis juba valulike reaktsioonide pretsedendid. Seega ei ole täiesti alusetu arvata, et Ruuben Kaalep oli nendest pretsedentidest teadlik ning valis esitada Riigikogu puldist just seda märki lootuses, et sellele reageeritakse.

2. Kui opositsioonil on piisavalt asitõendeid, et tekitatud skandaal on rassistliku [Wodaki sõnastus] dimensiooniga, siis skandaali tekitaja eitab kõnealust asitõendit.

Siinkohal defineerin ma “opositsiooni” muu hulgas kui ajakirjanikke, kuivõrd EKRE on niinimetatud peavoolumeediat korduvalt enda suhtes opositsioonilisena määratlenud. Ajakirjanikud leidsid, et Ruubeni kommunikatsiooniakt on rassistliku dimensiooniga. Kui seda süüdistust Ruuben Kaalepile esitati, kuid tema vastus oli, et tegemist on “hea tuju märgiga” – seega eitus. EKRE liige Henn Põlluaas ütles intervjuus Postimehele (Põld, 2019), et “ju ta väljendas oma rõõmu sellega”, sest Ruuben ütles nii ja teda tasuks kuulata. Lisaks ütles Põlluaas ETV Esimeses Studios (ERR, 2019d): “Miks peab kõike tõlgendama alati negatiivselt? Miks ei võiks uskuda, et inimene tõepoolest teebki ja näitab seda, mida ta ütleb”. Uued Uudised (2019a) artiklis pealkirjaga “‘Appi! OK, O-KKK, WP, WC, C ja kõik need teised pahad asjad ründavad!’ võtsid samuti sellel teemal sõna, tuues välja, et OK-märgist on raske W’d ja P’d välja lugeda (W: *White* ja P: *Power*, mida trollikampaania provokatiivse tõlgendusena konstrueerida püüti), seda situatsiooni on tõlgendatud valesti ja kui kasutada meedia loogikat, siis on kõik alltoodud piltidel olevad inimesed, kes näitavad OK-märki, on valgeülemvõimu pooldajad. Artikli lõpus oli kaks pilti inimestest, kes teevad OK-märki – üks oli korvpallur Dwayne Wade, teine ajaloolane ja natsikütt Efraim Zuroff – täiendav eitus. Samuti oli artiklis välja toodud link tekstiga “Kuidas mustad mehed white power’t tunnustavad, saab näha SIIT”. Link viis Google otsingu galeriisse otsingusõnaga “*ok sign-black man*”.

3. Skandaal tuuakse uuesti esile, kuid defineeritakse ja võrdsustatakse hoopis teise nähtusena. Selle saavutamiseks luuakse sümbolitele uued tähendused, kasutatakse metafoore või vaieldakse, kasutades ajalugu.

Pärast 4. aprilli hakkasid ajakirjanikud, poliitikud ja kolumnistid lahkama OK-märgi "päris" tähendust. Delfi, Postimees ja Õhtuleht tõid oma 4. aprillil ilmunud artiklites välja, et see oli sama žest, mille meedia suunas tegi Christchurchis mõni nädal tagasi 50 inimest mõrvanud *white power*'it ehk valgete ülemvõimu kummardanud mees ehk Brenton Tarrant. Mihkel Kunnus (2019) mainis, et OK-märgi näitamine on ironiline valge ülemvõimu ülestunnistamine. Skandaali kajastamine läbi analüüsi hoiab selle päevakorras ning annab aluse järgmisele sammule.

4. Skandaali tekitaja nimetab end süütuks, kuid meedia või opositsioon süüdistab teda antisemitismis või rassismis.

Ruuben Kaalep ise küll sõna ei võtnud, kuid kõneisikuteks kujunesid Uued Uudised ning Martin ja Mart Helme, kelle sõnul on situatsioon absurdne. Nad tõid välja näiteid (nt Toomas Hendrik Ilves OK-märki näitamas), kus kuulsad inimesed näitavad OK-märki, nimetades neid ka natsideks. Ka peale nende süüdistuste eitamist oli meedia kindel, et tegemist on antisemiitliku märgiga.

5. Meedias esitatud valesüüdistuse väide dramatiseeritakse.

Seda ei juhtunud, et meedia oleks kriitiliselt lahanud seda, et Helmed ja Kaalep ei võta süüd omaks.

6. Süüdistatav toob retoorilises strateegias mängu oma inimõigused, tihtipeale sõnavabaduse, ning süüdistab meedia ning opositsiooni nende riivamises. See tekitab järjekordse debati, mis pole üldse seotud esialgse skandaaliga ehk peamisest skandaalist tüüritakse eemale.

Vahel olid jõudnud ka Mart ja Martin Helme OK-märki Riigikogus näidata ning nende sõnul (Uued Uudised, 2019c) näitasid nemad OK-märki täiesti teadlikult ja meelekindlalt, väljendamiseks oma arvamust vasakliberaalide katsete kohta kaaperdada teatud sõnu või märke. See on ilmne püüdlus konstrueerida meedia reaktsioonist nende sõnavabaduse riivet. Nagu ka Martin Helme ütles, et OK-märki ei näidata oma meelsuse rõhutamiseks, vaid selleks, et nad ei lase endale pähe astuda ehk julgevad öelda, mida nad tahavad.

7. Kasutatakse süüdistust, et luua vandenõuteooria. Süüdistatavad ei saa olla skandaali tekitajad, vaid keegi kolmas osapool pidi selle looma ning see “kolmas osapool” tuuakse patuoinaks - näiteks “liberaalne meediaruum ründab”.

Martin Helme ja teised seda märki kasutavad EKRE poliitikud tunnistavad, et teevad seda meelega – kuid mitte oma meelsuse rõhutamiseks, vaid selleks, et näidata – “me ei luba ideoloogilistel komissaridel hakata kaaperdama neutraalsena kasutusele võetud märke, sümboleid, sõnu, lauseid ja muud üldkasutatavat” (Uued Uudised, 2019d). See langeb kokku juba levinud vandenõulise perspektiiviga liberaalidest, kes avalikust ruumist konkureerivaid arvamusi tõrjuda püüavad. Uued Uudised kirjutas: “Kui EKRE

saadikud Riigikogus seda märki näitasid, ütleski Martin Helme, et rahvuskonservatiivid ei luba kellelgi [*sic!*] hakata heast peast üldkasutatavaid märke ideoloogiatega seostama. Täna sel päeval on vasakliberaalid niigi avaliku ruumi ülearu üle võtnud ja deklareerivad seal oma tahet”.

8. Kui süüdistatav esitab omapoolsed “asitõendeid” oma süütusest, siis tekitab see uue skandaali.

“Asitõendiks” saab tuua näiteks Le Peni juhtumi, millega otsekui näidati, kui märki teeb ka välismaalt tulnud poliitik, siis selles ei ole midagi halba ja inimesed on “meie” (EKRE ja toetajate) poolel. Le Peni ja Kaalepi ühiselt OK-märki tehes tekitas suure skandaali meedias ja ka sotsiaalmeedias. Seda kajastas Delfi, Õhtuleht kui ka ERR. Skandaal lahendati nii, et foto võeti internetist maha ning Le Pen õigustas ennast sellega, et arvas, et tegemist on “rahvusvahelise sukeldumise märgiga” (Koorits, 2019). EKRE liikmed ei suhtunud pildi mahavõtmisse rahulikult ning kasutasid seda liberaalide ja meedia aadressil täiendavate süüdistuste esitamiseks. “Ei mõista, ei tunnista, ei vabanda, ei lase liberaalidel ette kirjutada endale, mida tohib ja mida ei tohi. See on teie tõlgendus aastakümneid kasutusel olnud okei-märgist, see on teie perverteeritud tõlgendus aastakümneid kasutusele olnud okei-märgist. Ei tunnista, ei lase endale dikteerida, ei lase ennast tsenseerida,” ütles EKRE fraktsiooni liige Mart Helme (ERR, 2019c).

9. Skandaali loonud süüdistatav esitab poolvabanduse, viidates näiteks “arusaamatustele”. Kuna vabandatakse selle eest, et teised said valesti aru, mitte selle eest, et ise tehti midagi valesti, siis kohe kohelda meedias “vabandust” usutavana, mistõttu tekib järjekordse skandaali potentsiaal.

See vabandus jäi esitamata. Olukord rahunes ja rauges iseenesest. Võib küsida, kas ajakirjanikud said aru, et tegemist on tähelepanu taotleva taktikaga, millega pole mõtet rohkem kaasa minna?

Seega on näha, et EKRE kasutas erinevaid võtteid, et pidevalt pildil püsida ning endale tähelepanu ja poolehoidu võita. EKRE ei ole kunagi niinimetatud peavoolumeediasse hästi suhtunud ning OK-märgis leiti viis, et tõestada oma valijatele kui “absurdne” on Eesti ajakirjandus. Iga meedia poolt öeldud asi EKRE kohta sai ka neilt vastulause, tihtipeale stiilis “tegemist on vasakliberaalide rünnakuga EKRE vastu”. Tegemist on igiliikuri õpikunäitega.

3.4 Trollimine

Me teame, et OK-märk on osa sarnasest kollektiivsest trollimiskampaaniast, mille käigus trollid varikontode alt uut koodi siirust teeseldes (Hardakeri kriteerium) levitavad ning samas foorumites “rumalate kergeusklike” reaktsioonide üle naeravad. Me teame, et Kaalepil on suhted erinevate tema ideoloogiaid jagavate kollektiividega Euroopas ja kaugemal. Seda kinnitas meile Mikk Salu (2019) artikkel, kus ta mainis, et Ruuben on koostööd teinud Rootsia paremäärmuslastega, külastanud Briti natsidele kuuluvat Renegade Broadcastingi nimelist raadiojaama, poseerinud oma sotsiaalmeedias tuntud USA parem-äärmuslasega Paul Ramseyga, sõbrunenud Ameerika neonatsi Richard Spenceriga ja toonud Eestisse kuulsaid antisemiite nagu Greg Johnson ja Ukraina „intellektuaal“ Olena Semenyaka. On olulisi paralleele Kaalepi juhtumi ja nende viidatud juhtumite vahel. Ehk siit saaks spekulatsioonivalt järeldada: kas on põhjendamatu arvata, et Ruuben Kaalepi sootsium ei saanud tema teost ja sellele järgnenud reaktsioonidest teadlikuks, et sellest ei räägitud kui eduelamusest, et see ei kinnitanud tema kuuluvust ja staatust nendes gruppides, mis niinimetatud peavoolumeediat maha teha püüavad? Me ilmselgelt ei saa teada, mida ja kellele Kaalep privaatset jaganud on, aga see arutluskäik võib näidata, et selline potentsiaalne motiiv ei ole ebatõenäoline ning võib trollimise kollektiivset loomust arvestades olla juhtumi mõtestamisel võtmetähtsusega.

Paljudest dokumenteeritud juhtumitest on teada, et trollimine on mitte ainult individuaalne, vaid ka kollektiivne, isegi kogukondlik tegevus, mille oluliseks osaks on koos ohvri üle naermine ning oma kogukondlike sidemete tugevdamine. Koos naermise jaoks on oluline, et trollid tunneksid üksteist ära nendes signaalides ja sõnumites, mida nad kasutavad. Seda nägime nt Habbo Hoteli juhtumis, kus rünnakuid kollektiivselt organiseeriti ja üksteist samasuguste avataridega ja sõnumitega tuvastati (“*Pool’s closed*” ja “*Pool’s closed due to aids*”). Samuti nägime seda äratundmise aspekti Oprah juhtumis, kus viidati laialdaselt levinud meemile “*OVER 9000*”. Kusjuures viimase puhul oligi oluline efekt see, et ühe trolli tegevuse järel sai hulk inimesi kollektiivselt võimsa meediategelase ning tema meeskonna üle naerda: Ta isegi ei tea, et “*OVER 9000*” on meem, aga meie teame. See kollektiivne naer väljendus näiteks suures hulgas videotest, mida Oprah fopaa kohta kiirelt kokku lõigati ning mis internetis palju vastukaja leidsid. Nende kasutajate jaoks oli elementaarne, et sa ei võta tõsiselt sõnumit, milles sisalduvad sõnad “*OVER 9000*”. Oprah reaktsioon oli samaaegselt naeruväärne, aga

samas ka ootuspärane, sest nende kogukondade väline inimene ei peagi kõikvõimalikke meeme ning muid internetikultuuri elemente tundma. See teebki nõ tavakasutajatest head ohvrid. Teeseldes siirust (Hardakeri kriteerium) esitatakse ohvril sõnum, millesse on peidetud varjatud kood (nt meem), mida ohver ei tea, kuid trolli kogukond teab. Ohver reageerib, uskudes sõnumi siirusesse, samas kui trolli kogukond naerab tema kergeusklikkuse ja rumaluse üle, mis väljendub tema võimetuses koodi ära tunda.

Poliitilised trollid võtavad sihtmärgiks inimeste poliitilise positsiooni või tundlikud teemad, et läbi nende häirida inimeste kommunikatsiooni ja konsensuslik poliitiline retoorika muutub trollide jaoks provokatiivseks (Lieback, 2019: 15-16). Kodeeritud artiklite ajateljest tuli välja, et enamjaolt iga peavoolumeedia artikli järel tuli reaktsioon sellele artiklile või artiklis hõlmavale teemale portaalis Uued Uudised (vt Lisa 1). Pidevate vastulausetega esitamist ning selle abil meedia reaktsiooni otsimist võiks nimetada provokatsiooniks. Nagu ka Martin Helme kirjeldas, kuidas EKRE oma haaret ja agendat Eestis kontrollib: “provotseerides, eskaleerides ja improviseerides” (Delfi, 2019). Provokatsiooniks võiks nimetada ka OK-märgi korduvat näitamist pärast skandaali algust, sest OK-märgi näitamine ei piirdunud vaid Ruuben Kaalepiga, sest seda märki tegid nii Mart Helme, Martin Helme (2019a) ja Prantsusmaa poliitik Marine Le Pen (Mellik, 2019). OK-märgid tekitasid kõneainet meedias ning seejärel said EKRE inimesed meedia käsitleva maha teha, et “see on absurd” (Tiks, 2019) ning “OK-märk on “hea tuju märk”” (Antson, 2019). Poliitiline trollimise puhul muutub poliitiline retoorika konsensusliku, enamuse loova ja mõõduka retoorika asemel selliseks retoorikaks, mis põhineb provokatsioonil (Lieback, 2019: 16). Poliitilise trollimise puhul tuleb ka küsida, et kas ikka on tegemist poliitilise trollimisega ning kas trollitakse tahtlikult (Lieback, 2019: 21). Isegi kui sõnumi sisu ja ehitust on lihtne lugeda, siis sõnumi mõttel on rohkem varjundeid ning toonist ja kavatsusest on raske aru saada ning analüüsidest trollimise eksisteerimist või mitte-eksisteerimist on tihti probleemiks iseloomujooned, mis viitavad *lulz*ile (Shifman, 2013: 367; Milner, 2013: 89).

Siinkohal tuleks trollimise raamis põhjalikumalt selgitada, kuidas üldse rassistlik tähendus süütule märgile konstrueeriti, see tähendab kuidas loodi ja levitati uut koodi, mille abil märki lugeda. Nagu nägime “*Operation O-KKK*” juhtumist, olid just trollid need “murelikud kodanikud” kes levitasid näiteks Twitteri libakontode alt teadlikult foorumites konstrueeritud sõnumit, et OK-märk on halb ja nad kutsuvad üles inimesi seda tsenseerima. See on trollide jaoks naljakas, sest süütute sümbolite korrumpereerimine on naljakas (vt ka lilla linnu juhtum),

kuna paljud inimesed lähevad pealtnäha absurdsete tõlgendustega heas usus kaasa ning asuvad ise täiesti süütuid märke tsenseerima, tõestades seeläbi trollide uskumust, et liberaalseid vaateid kandvad inimesed on varmad ennast ja teisi tajutult rassistlike ja natsistlike märkide kasutamisel tsenseerima. See on aga alus juba kirjeldatud kollektiivseks “teise” üle naermiseks ning täiendavaks provotseerimiseks. Sisuliselt levitavad OK-märgi rassistlikku koodi samad inimesed, kes hiljem selle koodi olemasolu kõige jõulisemalt eitavad. Siin on ilmne paralleel antud juhtumiga. Kui Ruuben Kaalep astus ametivannet andma, oli see kood juba eduka trollimiskampaania käigus kaugele levinud ning kontekst edukaks provotseerimiseks loodud. Kaalep esitas märki, mis kutsus esile süüdistuse rassismis, kusjuures selle süüdistuse saamine ongi trolli huvides, kuivõrd sellele on võimalik siis naeruvääristamisega vastata: öelda, et see on “absurd” ja tegemist on pelgalt “hea tuju märgiga”. Kui troll soovitud reaktsiooni ei saa, siis võib ta suisa ise anonüümselt või varikonto varjust sotsiaalmeedias või otse ajakirjandusele rassistliku märgi kasutamise kohta “vihje” anda. Ei saa väita, et Kaalep seda tegi, aga on oluline näha, miks selline käitumine oleks vajadusel tema huvides olnud – muidu pole võimalik provotseeritud ohvrit naeruvääristada.

Seda naeruvääristamist nägime ka Milo Yiannopoulosi BBC intervjuus (2017), kus Yiannopoulos ütles, et intervjuueerija on liiga rumal, et ei suuda eristada nalja ja “sõnasõnalist väljendit”, kuna intervjuueerija arvas, et Yiannopoulosi lause “moslemitele meeldib grupivägistamine” oli mõeldud tõsiselt. Peale Ruuben Kaalepi OK-märgi näitamist nägid teised osapooled, kes polnud asjaga alguses seotud, et selle märgiga saab edukalt ajakirjanikke provotseerida ja asja külge haakisid ennast ka teised poliitikud, eeskätt Mart ja Martin Helme, kes ei pruukinud trollimiskampaaniast midagi teada, aga nägid märgis potentsiaali tähelepanu võitmiseks. Samal printsiibil läks OK-märgi uus tähendus levima ka USA ja UK poliitilises kontekstis. Samas võivad OK-märki selles uues problemaatilises tähenduses kasutada inimesed ka täiesti mitte-ironiliselt, nagu nägime seda Brenton Tarranti juhtumis, et märgiga seotud segadust ja vastuolulisi tõlgendusi veelgi edendada. Vastuolulised tähendused ning segadus on aga taaskord trolli huvides, sest see tagab reaktsiooni ja diskussiooni pikaajalisuse. Seda silmas pidades ei ole enam sisulist vahet, kas märgi näitaja püüab ka tegelikult rassistlikku sentimentit väljendada, nagu tegi seda Brenton Tarrant, või teeb ta seda ironiliselt. Väga olulises mõttes ei ole vahet, mida Ruuben Kaalep OK-märgiga “tegelikult” väljendada püüdis. Märgi näitamise peamine eesmärk ei ole kommunikatsiooniakt sõnumi edastamise mõttes, mitte oma poliitilise seisukoha väljendamine, vaid just publiku (eelkõige meedia) provotseerimine, et nad seda märki tõlgendaks ja selle esitajat süüdistaks. See on Hardakeri definitsiooni järgi klassikaline

trollimine. Sellisel juhul on provokatsioon edukas ning sellele saab vastata agressiooniga ja süüdistustega sõnavabaduse piiramisest jmt – mida me ka selle juhtumi puhul nägime. Süüdistuste saamine on seega trolli, ehk Ruuben Kaalepi, huvides, kuivõrd see ongi häiring, mille tekitamist ta taotleb ning mille õnge mineja üle ta koos teiste trollidega, meie juhtumis Ruubeni sootsiumiga, naerda saab. Provokatsioon on edukas, kui meedia trollile tähelepanu pöörab.

Meenutame, et Liebacki (2019: 11) sõnul identifitseerivad poliitilised trollid end “maha surutud tõe” omanikena ja soovivad isetult seda tõde jagada. Antud juhtumi puhul saame tuua näiteks, et EKRE väljendab “maha surutud tõde” ehk liberaalid soovivad meediaruumi ja avalikku ruumi “kaaperdada”, kuid seda “tõde” püütakse maha suruda (Uued Uudised, 2019b). Vestlusi selle kohta tekitati mitmeid kordi, eriti portaalis Uued Uudised ja Objektiiv, kus toodi näiteid stiilis “aga tema tegi ka ju OK-märki, kas see tähendab, et tema on ka nats?” (Uued Uudised, 2019a; Objektiiv, 2019). Trollid viitavad väga tihti sõnavabadusele ja oma sõnavabadusele, et oma “tõde” diskussioonides kaitsta (Lieback, 2019: 11). Portaalil Uued Uudised (2019c) tõsteti esile sõnavabaduse ja EKRE maailmavaate aspekti: “Rääkides ministrite kinnitamisel toimunud teatas Martin Helme, et nemad näitasid OK-märki täiesti teadlikult ja meelegi kindlalt, väljendamiseks oma arvamust vasakliberaalide katsete kohta kaaperdada teatud sõnu või märke, et tembeldada need rassismi toetavaks. “OK-märki ei lase me selliseks muuta – seda märki on näidanud muide ka Toomas Hendrik Ilves, kes käib nüüd ringi ja levitab laimu Eesti kohta,” sõnas ta.”

Trolli tegevus põhineb võimuhierarhial, kus troll paigutab end võimuhierarhia tippu, et näidata, et ta on targem sellest, keda ta trollib, et selle kaudu oma vastaseid naeruvääristada (Lieback, 2019: 16). Poliitilise trolli eesmärk ei ole oma poliitilist argumenti arendada, vaid esitada oma ideid, et saavutada enda poliitiline edu (Lieback, 2019: 17). Kuna tegemist on poliitikute ja meedia vahelise vägakaika vedamisega, siis võimuhierarhia on siin lihtsasti leitav. 4. aprillil avaldas Uued Uudised artikli (2019a), kus nad lahkasid teiste ajakirjanike poolt esitatud süüdistusi, et OK-märgi näol on tegemist valge rassi ülemvõimu ülistava märgiga. Artiklis esitleti argumenti, et tegemist on interneti kultuuris leviva märgiga ning just seal kultuuriruumis on see pahatahtlik märk, mitte Riigikogu saalis. See on püüdlus eristada *online* ja *offline* konteksti, kuigi nagu eelnevalt näidatud, siis pole see eristus trollimise puhul sisukas; lisaks on OK-märgi trollimiskampaania algusest peale eksplitsiitselt poliitiline. Asjaolu, et autor oskas välja tuua, et tegemist on foorumites arendatud kampaaniaga, viitab samas sellele,

et autor on teadlik märgi problemaatilise tähenduse päritolust ning sellest, et tegemist ei ole ainult "hea tuju märgiga". Läbi korduva OK-märgi esitamise, problemaatiliste tähenduste eitamise ning "liberaalse meedia" süüdistamise sõnavabaduse piiramises oli EKRE pidevalt meedias pildis ning sai seeläbi nii-öelda tasuta reklaami. Seda täheldas ka Indrek Ibrus (ERR, 2019b): "Miks Mart ja Martin Helme ministriks saades riigikogu saalis neid käemärke näitasid - siis siin on tegemist veel ühe lisatähenduskihi lisamisega: et jah, me teame küll, et selline kood on olemas, aga me justkui kommunikeerime, et see on hea tuju märk, samal ajal teades, et me saame tähendustega mängida - et me oma inimestele kommunikeerime - vaadake, mis me teha saame, me oleme võimestatud, me teame, mida see tähendab, aga me teeme seda ikkagi! Aga ülejäänud avalikkusele ütleme, et vaadake, me oleme siin täiesti süütu, see on ju OK (hea tuju) märk ja mingeid probleeme ei ole!" Ibrus võtab hästi kokku, kuidas OK-märgi näitamine trollimisaktina töötab ning kuidas toimub teadlik mäng märgi tähendustega.

Kui vaadata Ruuben Kaalepi OK-märgi kommunikatsiooniakti lähtuvalt Seo, Cruze ja Rexi (2017) tööst, siis näeme, et nende kolm välja pakutud trollimise kui praktika aspekti (õppimine, assimileerumine ja üleastumine) saaksid selgitada, kas Ruuben Kaalep käitus antud juhumi kontekstis trollina või mitte. Õppimise aspektist saame eeldada, et märki tehes omas Ruuben Kaalep ettekujutust sellest, kuidas ajakirjanikud OK-märgile ja temale reageerida võivad. Mikk Salu (2019) oli enne 4. aprilli teinud Ruuben Kaalepi antisemiitlikust taustast, meedia oli valmis tema käitumisi tõlgendama ning on usutav, et Kaalep seda ka teadvustas. Samuti võib arvata, et Kaalep oli vähemasti teadlik hiljutistest OK-märgiga seotud juhtumitest välismaal ning sellest, kuidas meedia sellele reageerinud on. Muidugi võib olla pelk kokkusattumus, et Kaalep otsustas just seda märki just selles kontekstis teha, teadmata midagi märgi ümber toimuvast, kuid märgi rõhutatud esitus ning Kaalepi enda taust viitavad tugevalt võimalusele, et ta oli teadlik OK-märgiga seotud trollimiskampaniast ja selle edust meedia provotseerimisel. Konteksti ja võimalusi nõnda tundma õppinud troll saab arvestada sellega, et tema käitumisele järgneb loodetud reaktsioon, eriti kui ta teab, et ta on juba meedia huviorbiidis. Assimileerumine toimus otseses mõttes hetkel, kui poliitik Kaalepist sai läbi vande andmise Riigikogu liige, mis andis talle uue staatuse ja positsiooni, mis provokatsiooni võimendab ning soovitud reaktsiooni tõenäosus suurendab. Kui ametivandele sai alla kirjutatud, siis oli Kaalep lõpetanud assimileerumise protsessi ning koheselt kasutas ta võimalust uues rollis provokatiivseks üleastumiseks. Trolli jaoks on tegemist ideaalse koha ja momendiga, kus teha oma üleastumine – meedia ja terve Riigikogu ees, tervele maailmale näha. Nagu ka Cruz, Seo ja Rex (2017) oma töös mainisid, et edukaks reaktsiooniks on vaja head sõnastust (meie

juhtumi puhul head märki), ajastust ja konteksti. OK-märk on hea märk, mille provokatiivne potentsiaal oli juba kinnitust leidnud, ajastus on perfektne ehk moment kui on saadud Riigikogu liikmeks ja ametivanne antud ning kontekst on ideaalne, et teha üleastumine, mis on kõigile näha.

3.5 Artiklite kodeering

Ajateljele toodud artiklid kodeerisin kolme koodiga lähtuvalt sellest, millise teooriaga langes konkreetne käsitlus enim kokku. Populistliku igiliikuri puhul määrasin koodile kaks alaliiki – kas artikkel “tuvastab” igiliikurit (st tuvastab poliitilist provokatsiooni) või edendab igiliikurit (st läheb provokatsiooniga kaasa või õhutab seda).

Sõnaskandaaliks, koodiga 1, nimetasin artikli siis, kui:

- Autor taasesitab juba esitatud sõnu (märke), dramatiseerib seda märki ning siis mõistab selle hukka;
- Autor toob artiklis sisse Brenton Tarranti juhtumi, mida saaksime nimetada juhtumi dramatiseerimiseks;
- Autor kohtleb märki ja selle tähendust iseenesest skandaalsena ning mõistab märgi kasutamise hukka.

Populistliku igiliikurit tuvastavaks, koodiga 2.1, nimetasin artikli siis, kui:

- Autor mõistab eelkõige hukka provotseerimise ürituse, mitte OK-märki iseenesest;
- Autor väljendab teadlikkust sellest, et ajakirjanikke püütakse provotseerida; ta ei käsitle märki viisil, mis igiliikurit edendaks;
- Autor ütleb, et tegemist pole *white power* märgiga, kuna autor tuvastab, et *white power* tähendus tekitaks kõmu, mis oleks igiliikuri missioon.

Populistliku igiliikurit edendavad artiklid, koodiga 2.2, olid kõik tekstid, mis ei sisaldanud ülalnimetatud punkte. Põhjus selles, et kui ajakirjanik tegi loo Ruuben Kaalepist ja tema OK-märgist, siis see andis kõlapinda ja tähelepanu skandaali provotseerinud EKREle, mis on igiliikuri põhimehhanism. Kuna igiliikuri käivitamine ja käimas hoidmine on selles

dünaamikas ühe osapoole huvides, siis on võimalik, et osa meediakajastusest on ka teadlikult igiliikurit edendav. Seega saavad koodi 2.2 ka need tekstid, mis edastasid EKRE vandenõuteooriaid või rünnakuid ülejäänud meedia suunas.

Trollimiseks, koodiga 3, nimetasime artikli siis, kui:

- Autor mainib eksplitsiitselt trollimist või räägib OK-märgiga seotud trollimiskampaaniast;
- Autor viitab sellele, et EKRE poliitikud kasutasid OK-märki kellegi üle naermiseks ja mingi leeri liitmiseks.

Järgnevalt esitan tabeli, kus kajastan, kui palju ühte käsitlust valimis olevaid artiklites leidis. Kombineerin nii primaarse kui ka sekundaarse koodi.

Kood	Artiklite arv
Sõnaskandaal	21
Igiliikurit edendav	25
Igiliikurit tuvastav	3
Trollimist tuvastav	15
Muu	1

Ajakirjanike artiklites oli kõige rohkem näha igiliikurit edendavat, sõnaskandaali ja trollimist tuvastavat käsitlusi. Kõige vähem esines igiliikurit tuvastavat käsitlust ning ühes artiklis ei tuvastanud ma ühtegi meie töös välja toodud käsitlust.

Ajateljst ja artikli kodeeringust tuli välja, et algselt käsitleti Ruuben Kaalepi OK-märgi kommunikatsiooniakti sõnaskandaalina ja ajakirjanikud edendasid sageli tahtmatult populistlikut igiliikurit (iga kajastus, mis ei maini, et tegemist on provokatiivse ja tähelepanu taotleva koguva kommunikatsiooniaktiga, edendab vaikimisi igiliikurit). Hiljem hakkas ilmuma käsitlusi, mis hakkasid Kaalepi OK-märgi kommunikatsiooniaktis tuvastama trollimist. 29. september 2019 oli viimane artikkel, kus mainiti OK-märki ja Ruuben Kaalepit ühes artiklis (artiklisse oli toodud Kaalepi ja Le Peni ühispilt) ning peale seda lõppes ajakirjanike kajastus 4. aprilli sündmuste ja sellele järgnevate sündmuste kohta. Siin võib

spekuleerida, kas ajakirjanikud said aru, et tegemist on tähelepanu taotleva provokatsioonitaktikaga või ammendas ammendas juhtum end loomulikult.

3.6 Süntees

Toon kõik kolm perspektiivi ajatelje ning meediakajastuse kodeeringute toel kokku ning näitan, kuidas perspektiivid üksteist täiendavad, mis rolli meedia juhtumis läbivalt mängis ning kuidas meediakajastus läbi aja muutus ja arenes.

Ajateljelt ja kogu sündmustiku vaadates (vt Lisa 1) oleks skandaali algust ehk Ruuben Kaalepi OK-märgi näitamist kõige parem selgitada trollimise vaatepunktist. Kaalep, ajakirjanduse jaoks juba kahtlustäratav isik, mida kinnitas Mikk Salu (2019) sõnadega “Ruuben Kaalepi natslik ja antisemiitlik jäljerada on lai nagu Lasnamäe kanal”, nägi võimalust meediat ja Riigikogu trollida. Kaalep valis trollimiseks süütu OK-märgi, mis ingliskeelses kultuuriruumis on juba reaktsiooni saanud ehk Kaalepil oli alus eelduseks, et tema kommunikatsiooniakt saab samuti reaktsiooni.

Provokatsioon oli edukas. Ajakirjanikud hakkasid OK-märgi kommunikatsiooniakti lahkama nagu oleks tegemist klassikalise sõnaskandaaliga, milles ülesastumine seisneb rassistliku taustaga poliitiku poolt teadlikult “rassistliku tähendusega” märgi esitamises. Dramatiseerimine seisneb siinkohal teorias viidatud moraalse standardi kehtestamisele. Joosep Tiks (2019) kirjutas, et “EKRE inimesed ise arvasid, et oli see sümbol, mis oli, siis kõige targem tegu see Kaalepilt polnud. Sai ju kokku lepitud, et noormees hoiab end koalitsiooni loomiseni vaos”. Täpsemalt hakkasid ajakirjanikud juhtunut dramatiseerima, tuues sisse trollide poolt konstrueeritud koodi, mille järgi on tegemist rassistliku, antisemiitliku, tumeda konnotatsiooniga märgiga. Dramatiseerimine seisneb siinkohal teorias viidatud esialgse üleastumise näitamise ja rekonstrueerimisele. Märgi ilmestamiseks töid mitmed autorid (nt Agaate Antson ja Anna Põld) sisse Christchurchi massimõrvari Brenton Tarranti, kes tegi oma kohtuistungil samuti OK-märki. Antson (2019) ütles, et “EKRE liige ja paremusäärmlusega silma paistnud värske riigikogulane Ruuben Kaalep näites ametivande andmisel sarnast käemärki, mida näitas kohtus ka Uus-Meremaa mošetulistaja” ja Põld (2019)

ütles, et “Kaalep näitas enda ametisse nimetamisel täna riigikogus käemärki, mida peetakse valge rassi ülemvõimu sümboliks. Sama märki, küll allapoole suunatult ja vöökohast allpool näitas kohtus ka Uus-Meremaal 50 inimest mõrvanud terrorist Brenton Tarrant.” Trollimisakti kohtlemine sõnaskandaalina panustab aga otseselt igiliikuri käivitamisesse ja edendamisesse. Sündmus oli uudisväärtuslik ning seda kajastati otseku veendumuses, et sarnaselt tavapärasele sõnaskandaalile ei ole hukkamõist poliitiku huvides. Trollimise ja igiliikuri perspektiivist on hukkamõistev kajastus aga täpselt see, mida poliitik taotleb.

Ajateljest on näha, et peamiselt sõnaskandaalina käsitles peavoolumeedia juhtumit kuni 5. aprillini, kuid ajakirjanikud tõid sisse ka seda perspektiivi, et on tuvastatud trollimist. Selle perspektiivi tõi esimesena esile Agaate Antson (2019): “OK käemärgi seostamine valgete ülemvõimu sümbolina algas internetifoorumist 4chan irooniliselt ning enamasti on selle kasutajate eesmärk esile kutsuda nii-öelda liberaalide valusaid reaktsioone”. Ainult kõige esimeses, 4. aprillil avaldatud ERRi (2019e) artiklis käsitleti juhtumit nii, et ei tuvastatud trollimist ega populistlikut igiliikurit. Moment kui Kaalep ütles, et tegemist on “hea tuju märgiga” (Antson, 2019) hakkasid ajakirjanikud sisse tooma trollimist tuvastavat perspektiivi. Esimene tekst, mille autor EKRE kommunikatsiooniaktile tahtmatult kaasa ei aidanud, oli 5. aprillil avaldatud Mihkel Kunnuse arvamuskirjeldus, kus ta esitas nii trollimist kui ka populistlikku igiliikurit tuvastavat perspektiivi. Mihkel Kunnus (2019) sõnas, et “Sellega [OK-märgiga] sai ta [Ruuben Kaalep] korruga lüüa meeldivalt klaase kokku kambajõmmidega ning ühtlasi naerda näkku natsiküttidele. Kui viimased lärmi tõstavad – mida nad kindlasti teevad –, siis saab aga jällegi näidata, et vaadake, see on ju sõgedus, natsikütid on peast puhta lollakad, näevad tavalises OK-žestis natsi-märki. Ja et enamikule inimestest see ongi pelgalt OK-žest, siis nad siin nõustuvad Kaalepiga ja tulevad teda kaitsmaga, ning trolliv meediaoperatsioon on õnnestunud. Ja oligi.” See analüüs järgib trollimise dünaamika kirjeldust, mille teooria osas esitasin.

Mitmed EKRE poliitikud nägid ilmselgelt, et ajakirjanikud allusid provokatsioonile ning nägid selles tõenäoliselt potentsiaali, et enda erakonnale tähelepanu ja toetust koguda ning seetõttu näitasid OK-märki ka Mart Helme ja Martin Helme (ERR, 2019a). Meedia tegelikult peab reageerima, kuna ajakirjandusel lasub kohustus kajastada “skandaalseid sõnavõtte” nende uudisväärtuste tõttu, mille käigus ajakirjanikud skandaalse teo ka hukka võivad mõista. Ajakirjanik ei pruugi sealjuures aga märgata, et tegemist on trollimisega ja kajastavad tegu skandaalsena. Seeläbi saavutab troll oma eesmärgi ning kasutab ajakirjanikku ennustatavaid

reaktsioone oma eesmärkide saavutamiseks. Steve Bannon, endine parempoolse väljaande Breitbart Newsi tegevjuht ja Donald Trumpi administratsiooni endine peastrateeg, on otse öelnud, et just sellise taktikaga tõmbasid ka nemad meediat õnge ning kasutasid enda suhtes kriitilisi väljaandeid tohutuse väärtuses tasuta kajastuse ja tähelepanu võitmiseks (Green, 2015). Tegemist on Kaalepi OK-märgi näitamise ajaks juba tuntud meetodiga, mis on end korduvalt tõestanud ning mis ei Kaalepile ega Helmedele 2019. aastaks suure tõenäosusega juba ammu tuttav on. Seda enam võib arvata, et OK-märgi näitamine toimus teadlikult ajakirjandusliku reaktsiooni provotseerimiseks. Pärast edukat trollimisakti käivitub klassikaline parempopulistlik igiliikur: EKRE liikmed jätkasid OK-märgi näitamist ning ajakirjanike negatiivse reaktsiooni peale said EKRE liikmed öelda, et tegemist on süütu märgiga ehk “hea tuju märgiga” ja see on absurdus, kui keegi arvab teisiti (Uued Uudised, 2019c; Uued Uudised, 2019d). “Inimestel on päris hea fantaasia, kui nimetissõrme ja pöidla tehtud ringist P ja kolmest sõrmest W välja loetakse” kirjutas Uued Uudised (2019a).

Ajateljelt (Lisa 1) on hästi näha, kuidas EKRE toimetab populistliku igiliikuri skeemi “järgi”. Näitamaks, et EKREl on õigus ja nemad ei ole midagi valesti teinud ja/või järjekordest skandaali tekitamiseks, näitasid 29. aprillil Mart Helme ja Martin Helme samuti OK-märki. Nende sõnul (Uued Uudised, 2019c) näitasid nemad OK-märki täiesti teadlikult ja meelegi kindlalt, väljendama oma arvamust vasakliberaalide katsete kohta kaaperdada teatud sõnu või märke (kuigi märgile konstrueerisid uue tähenduse trollid). Martin Helme ütles, et OK-märki ei näidata oma meelsuse rõhutamiseks, vaid selleks, et nad ei lase endale pähe astuda ehk julgevad öelda, mida nad tahavad (Uued Uudised, 2019d), mis on eitusele vaatamata samas ka meelsuse väljendamine. “Pähe astujad” on selles kontekstis need samad vasakliberaalid, kes tahavad EKRE sõnul kaaperdada OK-märki. Seeläbi levitati vandenõuteooriat, et OK-märgi negatiivne konnotatsioon on hoopis liberaalide väljamõeldis. Näitamaks, et OK-märk ei ole midagi halba, pani 15. mail Ruuben Kaalep Prantsusmaa poliitiku Marine Le Peni ühispildil samuti OK-märki näitama. Ühelt poolt “tõendus” sellest, et näidata, et OK-märk ei ole halb, kui seda teevad EKRE-välised inimesed, teisalt potentsiaalne uus skandaal, millega EKRE saaks peavoolumeediast endale veel tähelepanu võita ning hukkamõistule reageerides oma sihtgrupi seas populaarsust koguda. EKRE poolset peavoolumeedia tähelepanu saamist näitab ka ajatelj (Lisa 1), kust on näha (Lisa 1), et peaaegu igale peavoolumeedia käsitlusele oli Uued Uudised vastulause kirjutanud. Ei täheldanud seda, et peavoolumeedia oleks Uutele Uudistele omakorda tähelepanu pööranud ja siin võib arutleda, kas siis said ajakirjanikud aru, et nendele

provokatsioonidele tähelepanu pööramine on EKRE huvides, momendist mil Ruuben Kaalep ütles, et OK-märgi näol on tegemist “hea tuju märgiga”.

Artiklid, mis provokatsiooni ei tuvastanud ehk ei tuvastanud populistliku igiliikurit ega trollimist, panustasid omakorda tahtmatult igiliikuri edendamisesse. Ajateljelt (Lisa 1) on näha, et on perioode, näiteks 12. aprill kuni 28. aprill, või 9. mai kuni 14. mai, kus kajastus ei aita EKRE eesmärkide saavutamisele kaasa ehk ajakirjanikud ei edendanud igiliikurit ega kohelnud juhtumit sõnaskandaalina. Kui nii juhtus, siis on ajateljelt näha, et EKRE on uue skandaali tekitanud – Mart ja Martin Helme OK-märgi näitamine ja Marine Le Peni OK-märgi näitamine. Sel viisil hoidis EKRE ajakirjanikud igiliikuri haardes ning, kutsudes oma provokatsioonidega esile uue kajastuse, milles domineeris sõnaskandaali perspektiiv. Edukas ja tavatu trollimisakt tõi EKREle tähelepanu ning võimaldas kasutada juba tavapäraseid võtteid meediakajastuse võitmiseks ning oma eesmärkide edendamiseks. 29. september 2019 lõppes OK-märgi sündmuste kajastus meedias, kas siis seetõttu, et skandaal ammendas ennast, või seetõttu, et ajakirjanikud said aru, et OK-märgi näitamise näol on tegemist provokatsiooniga, millega proovitakse odavat tähelepanu võita.

4. Järeldused ja diskussioon

Kuidas saab nende teooriatega eraldiseisvalt ning nende sünteesis määratleda OK-märgi kasutusviisi EKRE poliitilises kommunikatsioonis?

OK-märgi kasutusviisi saab analüüsida kõigi kolme teooriaga. Sõnaskandaali perspektiivist võib öelda, et kuna Ruuben Kaalepi näol oli selleks hetkeks juba tegemist ajakirjanike jaoks skandaalse isikuga, siis võis ka muidu süütu žesti näitamine skandaali vallandada. Kuna OK-märgile on 4chani trollide poolt konstrueeritud ja levitatud negatiivne tähendus, mille mõned ajakirjanikud omaks võtsid, ja Ruuben Kaalep on skandaalne isik, siis nende kahe aspekti kombineerumisel tajusid ajakirjanikud normiriivet, mida tuleks kohelda skandaalsena ja seetõttu uudisväärtuslikuna. Ka juhtumi ajakirjanduslik dramatiseerimine mängis kommunikatsiooniakti kujunemisel suurt rolli. Näiteks löid ajakirjanikud Ruuben Kaalepi OK-märgi ja Brenton Tarranti OK-märgi vahel seoseid, indikeerides sellele, et mõlema mehe näidatud OK-märk on sama või vähemasti sarnase tähendusega. Poliitlise skandaali dramatiseerimine väljendus selles, et ajakirjandus hakkas viitama sellele, kui kahtlane isik Ruuben Kaalep on ehk viitab teorias väljatoodud järjekordse noa keeramise taktikale.

Populistliku igiliikuri perspektiivist lähtudes näeme, et EKRE kui erakond on tekitanud tahtlikult skandaali ning võitnud selle abil tähelepanu ja potentsiaalset toetust, õõnestades samal ajal ajakirjanduse tõsiseltvõetavust. Kuna tegemist on kõige levinumas tähenduses süütu märgiga, siis sai EKRE kõiki süüdistusi tõrjuda ja väita, et jutud OK-märgi negatiivsest tähendusest on absurdsed rünnakud. Samaaegselt märki näidates, süüdistusi tõrjudes ja väites, et negatiivse tähenduse taga on hoopis vasakliberaalid, suutis EKRE pidevalt pildis püsida ja endale palju tähelepanu võita.

Trollimise perspektiivist vaadates võime arutleda, et OK-märgi näitamise peamine eesmärk ei olnud kommunikatsiooniakt sõnumi edastamise mõttes, mitte Kaalepi poliitilise seisukoha väljendamine, vaid just publiku (eelkõige meedia) provotseerimine, et nad seda märki tõlgendaks ja Kaalepit süüdistaks. Sellest perspektiivist pole oluline, mida Kaalep selle märgi all "tegelikult mõtleb", kuivõrd tema poliitikat edendab mitte märgi tähendus, vaid selle poolt provotseeritud reaktsioon. Ruuben Kaalep lõi endale soodsa olukorra, et ta saaks teisi trollida ja oma sootsiumiga teiste üle naerda, näidates märki momendil, mil temast sai Riigikogu liige ning temale oli koondunud ohvri - ajakirjanike - üksikasjalik tähelepanu. Trollimiseks valiti

OK-märk, mille provokatiivset potentsiaali Kaalep tõenäoliselt teadis, kuna märk oli eelnevalt välismaal palju reaktsioone ja kajastusi toonud.

Sünteesis näeme, et kõikide perspektiivide kombinatsioonis on võimalik juhtumit terviklikumalt mõista. Skandaali algust saab selgitada trollimise perspektiivist, mil Ruuben Kaalep võttis trollimiseks süütu OK-märgi žesti, mis ingliskeelses kultuuriruumis on juba provokatiivseks muudetud ning Kaalepil oli tõenäoliselt võimalik eeldada, et tema trollimisakt saab hästi valitud kontekstis samuti reaktsiooni. Trollimisakt oli edukas ning ajakirjanikud hakkasid OK-märki ning Kaalepi käitumist lahkama nagu oleks tegemist klassikalise sõnaskandaaliga. Täpsemalt hakkasid ajakirjanikud dramatiseerima juhtunut, tuues sisse trollide poolt konstrueeritud koodi, mille järgi on tegemist rassistliku, antisemiitliku, tumeda konnotatsiooniga märgiga. Ajakirjanikud ei märka või ei hooli, et tegemist on trollimisega ja kajastavad tegu skandaalsena, andes seega trollile seda, mida ta soovib. Peale edukat trollimisakti käivitus klassikaline populistlik igiliikur: EKRE liikmed jätkasid OK-märgi näitamist ning ajakirjanike negatiivse reaktsiooni peale said EKRE liikmed öelda, et ajakirjanikud valetavad või üritavad OK-märki kaaperdada, et neid siis tsenseerida. Koheldes trollimisakti sõnaskandaalina panustasid ajakirjanikud igiliikuri käivitumisesse. Kui meedia tähelepanu EKRE pealt kadus, siis tekitas EKRE järjekordse skandaali (Mart ja Martin Helme OK-märk ja Marine Le Peni OK-märk), et igiliikurit käimas hoida ning erakonnale odavat tähelepanu tuua.

Mil määral tundsid juhtumit kajastanud ajakirjanikud ning kommentaatorid ära nende perspektiivide tunnuseid, st mil määral käsitleti meedias juhtumit sõnaskandaali, populistliku igiliikuri või trollimisaktina? Kui mingid perspektiivid teiste üle domineerisid, siis millised?

Artiklite kodeeringust tuli välja, et ajakirjanikud kajastasid Ruuben Kaalepi OK-märgi juhtumit 21 korral sõnaskandaali perspektiivist, 25 korral igiliikurit edendavast perspektiivist, 15 korral trollimist tuvastavast perspektiivist ja kolmel korral igiliikurit tuvastavast perspektiivist.

Kui meediakajastuses ei teadvustatud äratuntavalt ühtegi perspektiivi kolmest nimetatust (st ei esinenud nende peamistele kategooriatele vastavaid tunnuseid), siis kuidas juhtumit nendes käsitlustes tõlgendati?

Artiklite kodeeringust tuli välja üks artikkel, mis ei sobinud ei sõnaskandaali, populistliku igiliikuri ega trollimise teooria perspektiiviga, sest seal räägiti EKRE provotseerimisest ja hirmutamisest, kuid mitte ilmingimata 4. aprillil toimunud Ruuben Kaalepi OK-märgi juhtumist ise. Valimisse sattus see artikkel seetõttu, kuna see avaldati kaheksa päeva peale Ruuben Kaalepi OK-märgi näitamist, seega ei ole välistatud, et selle artikli kirjutamist kujundas või ajendas 4. aprillil toimunud sündmused.

Kui eeldada, et sõnaskandaalid ning dramatiseerimine on populistliku igiliikuri põhimehhanism ning et tähelepanu ning ulatuslik ja valulik reaktsioon on trollimise peamine eesmärk, siis mil määral aitas juhtumi meediakajastus kaasa EKRE võimalike eesmärkide saavutamisele?

EKRE eesmärkide saavutamisele kaasa aitavateks teguriteks lugesin artikleid, mis kas tervenisti või osaliselt kajastasid sõnaskandaali perspektiivi või populistliku igiliikurit edendavat perspektiivi. Artikli kodeeringust tuli välja, et oli 21 artiklit, mis tõid EKREle tõenäoliselt soovitud tähelepanu ning ei tuvastanud nende tegevuses tahtlikku provokatsiooni. Artiklite kodeeringust tuli välja 11 teksti, mis osaliselt aitasid EKREl tähelepanu võita ehk tuvastati kas igiliikurit või trollimist, kuid osaliselt edendati igiliikurit või käsitleti juhtumit sõnaskandaali perspektiivist. Kogu ajatelje kontekstis tähendab see seda, et analüüsitud 40 artiklist 32 kas tervenisti või osaliselt tõid EKREle tõenäoliselt soovitud tähelepanu. Seega võib öelda, et OK-märgi kasutamine poliitilises kommunikatsioonis oli EKRE jaoks väga edukas.

Mis on töö piirangud? Kuigi keskendusin töös valdavalt sellele, kuidas meedia OK-märgi teemat käsitles ja kuidas ajakirjanikud sellele lähenesid, siis on suur osa tööst ajakirjanike mõtlemise osas spekulatiivne. Kas ajakirjanikud teadsid, et neid provotseeritakse, või mitte? Kas OK-märgi kajastus lõppes selle taipamise tõttu või ammendas skandaal end ise? Selle selgitamiseks oleks saanud ajakirjanikega intervjuusid teha, et teada saada, mis oli nende mõttekäik skandaali kajastades ja kas nemad tuvastasid, et EKRE eesmärk OK-märgi näitamisega oli avalikkust ja meediat trollida ning seeläbi tähelepanu võita. Samuti selle töö puhul ei saa täpselt öelda, milline oli Ruuben Kaalepi OK-märgi kommunikatsiooni akti meediakajastuse täpne mõju, st pole võimalik öelda, kas meediakajastus EKREt aitas või mitte. Samuti ei ole võimalik objektiivselt tuvastada, mida Ruuben Kaalep, Mart Helme ja Martin Helme OK-märgi näitamisega täpselt teha tahtsid. Saame vaid kontekstist lähtuvalt spekuloida, mida tõenäoliselt teha ja saavutada üritati. Mõni lugeja võiks väita, et need

tõlgendused on meelevaldsed ning mingit trollimist pole toimunud, kuid võimalus lõputult siirust teeselda ning pahatahtlikke kavatsusi eitada on trollimisele omane ning seetõttu ei saagi selle tuvastamine ja analüüs olla absoluutselt objektiivne ning mitte-tõlgenduslik.

Samuti peab silmas pidama, et kodeeritud artiklid on kodeeritud minu vaatevinklist ning kuigi ma püüdsin luua kodeerimisskeemi, mis võimaldaks minu oma perspektiivi minimeerida, siis võib keegi teine neid tekste sellele vaatamata teisiti tõlgendada. Lisaks peab valimi puhul peab silmas pidama seda, et valimisse ei valitud sotsiaalmeedia postitusi, milles seda juhtumit samuti palju käsitleti. Nende käsitleste sisu ei ole ajakirjanduse käsitleste kõrval väheoluline, kuid nende puuduliku ligipääsetavuse ja leitavuse tõttu otsustasin neid mitte kaasata. Erinevalt artiklite kõigest valimist oleks nende tekstide valim olnud kallutatud ning mittesüsteemiline ja muutnud töö oluliselt keerulisemaks ja hoomatumaks.

Juhtumi põhjalikum analüüs aitas meil mõista seda, kuidas selline poliitiline provokatsioon täpselt toimub ning kuidas sellise poliitilise kommunikatsiooniga suhestuda järgnevates sarnastes skandaalides. Töö võiks näidata, kuidas internetikultuuri ning populaarsete trollimisaktide tundmine võiks aidata ajakirjanikel teadlikke provokatsioone paremini tuvastada ja paljastada, langemata sealjuures ise provokatsiooni ohvriks. Kuigi peamine soovitus trollimise vastu võitlemiseks on seda ignoreerida, siis võib olla troll nii oluline isik, et tema käitumine on möödapääsmatult uudisväärne. Sellisel juhul tasub hoolega mõelda, kuidas oma käsitlus sõnastada, et mitte trolli poliitilisi eesmärke edendada, näiteks vältides tema kommunikatsiooniaktide täiendavat dramatiseerimist ning ilmselgete eskaleerimispüüdluste kajastamist.

Teemat sügavam uurimine oleks huvipakkuv eelkõige trollimise perspektiivist. Selleks võiks fookust laiendada ning ühe juhtumi asemel ühe või mitme erakonna kommunikatsiooni ja meedia reaktsioone süstemaatiliselt analüüsida. Minu töö üksikjuhtumi analüüsist ei ole võimalik teha suuri üldistusi poliitilise kommunikatsiooni ja meedia kohta, kuid põhjalikum uurimistöö võiks näidata, kuidas trollimist Eestis poliitilises kommunikatsioonis kasutatakse ning kui edukas see taktikana on.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö “OK-märk EKRE poliitilises kommunikatsioonis: juhtumianalüüs” eesmärk on aru saada, kuidas OK-märki kasutatav poliitiline provokatsioon täpselt toimus, kuidas seda teoreetiliselt mõtestada ning kuidas sellise poliitilise kommunikatsiooniga suhestuda järgnevates sarnastes skandaalides.

Eesmärgi saamiseks valisin kolm teoreetilist perspektiivi, mis tõid kokku juhtumi kolm võtmeaspekti: tegemist oli sõnaskandaaliga; skandaali keskmes on parempopulistlik erakond, mis näib skandaale ise genereerivat, mida kirjeldab populistliku igiliikuri teooria; OK-märgi problemaatilisel kasutusel on selge seos *online*-kultuuri ja trollimisega.

Ruuben Kaalepi OK-märgi selgitamiseks kasutasin ma eelnevalt kogutud artikleid, mis hõlmavad OK-märgi kajastust Eesti meedias. Täpsemate vastuste jaoks analüüsisin reaktsioone, meediakajastust ja juhtumi ajatelge. Analüüsi sisendina võtsin arvesse kolme määratletud teoreetilist perspektiivi, juhtumi konteksti nii lokaalselt kui globaalselt, mõningaid konteksti mõistmiseks vajalikke teiseid tekste ja pilte ning minu enda loodud ajatelge juhtumi moodustanud sündmustest ning kogu juhtumi meediakajastusest.

Tulemustest selgus, et OK-märgi kasutusviisi saab analüüsida kõigi kolme teooriaga. Sõnaskandaali perspektiivist võib öelda, et kuna Ruuben Kaalepi näol oli selleks hetkeks juba tegemist ajakirjanike jaoks skandaalse isikuga, siis võis ka muidu süütu žesti näitamine skandaali vallandada; lisaks panustas skandaali tekkesse selle dramatiseerimine meedias. Populistliku igiliikuri perspektiivist lähtudes näeme, et EKRE kui erakond on tekitanud tahtlikult skandaali ning võitnud selle abil tähelepanu ja potentsiaalset toetust, õõnestades samal ajal ajakirjanduse tõsiseltvõetavust. Trollimise perspektiivist vaadates võime arutleda, et OK-märgi näitamise peamine eesmärk ei olnud kommunikatsiooniakt mitte Kaalepi poliitilise seisukoha väljendamise mõttes, vaid just auditooriumi (eelkõige meedia) provotseerimine, et nad seda märki kindlalt tõlgendaks ja Kaalepit ründaks. Sünteesis näeme, et kõikide perspektiivide kombinatsioonis on võimalik juhtumit terviklikumalt mõista.

Summary

“The OK-sign in the political communication of EKRE: a case study”

The aim of this Bachelor’s thesis was to find out how the political provocation involving the OK-sign panned out, how to make sense of it using theory and how to approach similar scandals in the future.

The theoretical starting points of the case study were three theoretical perspectives, which brought together the main key aspects of the case: it was a talk scandal; there was a right-wing populist party, who generated their own scandal, what is described by the right-wing populist perpetuum mobile theory; the problematic use of the OK-sign has clear connections to the online culture and trolling.

To describe Ruuben Kaalep’s use of the OK-sign, I compiled a comprehensive sampel of articles, which include all of the coverage of the OK-sign case in the Estonian media. For more in depth answers, I analysed reactions, media coverage and the timeline of the case. I took into account three already defined theoretical perspectives, context of the case locally and globally, few other texts and pictures to understand the context and my own timeline of the events that formed the case and the media coverage of the whole case.

The results showed that the use of the OK-sign can be analysed using the three theoretical perspectives. Using the talk scandal perspective we can say that Ruuben Kaalep is already a scandalous person to journalists and that played a huge part why an innocent gesture triggered a scandal, which was further dramatized in the media. From the perpetuum mobile perspective we can say that EKRE as a party deliberately caused a scandal and possibly gained attention and potential support through it, while undermining the credibility of the press. From the trolling perspective we can discuss that the showing of the OK-sign wasn’t primarily a communication act to show Kaalep’s political standpoint but to provoke the auditorium (mostly journalists) so that they would interpret the sign in a particular way and attack Kaalep. In the synthesis we can see that using the combination of all the perspectives we can understand the case more thoroughly.

Kasutatud kirjandus

- ADL. (2020a). *Okay Hand Gesture*. Kasutatud 05.12.2020, <https://www.adl.org/education/references/hate-symbols/okay-hand-gesture>
- ADL. (2020b). Milo Yiannopoulos: Five Things to Know. Kasutatud 19.12.2020, <https://www.adl.org/resources/backgrounders/milo-yiannopoulos-five-things-to-know>
- Albertazzi, D. (2007). Addressing ‘the People’: A Comparative Study of the Lega Nord's and Lega dei Ticinesi's Political Rhetoric and Styles of Propaganda. *Modern Italy*, 12(3), 327-347.
- Antson, A. (2019). Ruuben Kaalep rassistlikuks peetavast käemärgist: see on hea tuju märk. Kasutatud 05.12.2020, <https://www.postimees.ee/6561505/ruuben-kaalep-rassistlikuks-peetavast-kaemargist-see-on-hea-tuju-mark>
- BBC. (2017). Milo Yiannopoulos: Who is the alt-right writer and provocateur? Kasutatud 03.01.2020, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-39026870>
- BBC. (2019). Estonia's far-right ministers face rocky start with first resignation. Kasutatud 05.12.2020, <https://www.bbc.com/news/world-europe-48118758>
- Bos, L., Van der Brug, W., ja De Vreese, C. (2011). How the media shape perceptions of right-wing populist leaders. *Political Communication*, 28(2), 182-206.
- Cooke, B. (2020). What is the Proud Boys’ signal? Did Trump make a hand sign during the debate? Kasutatud 08.12.2020, <https://www.thefocus.news/celebrity/proud-boys-signal/>
- Coppins, M. (2008). Trump’s Right-Hand Troll. Kasutatud 05.01.2021, <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2018/05/stephen-miller-trump-adviser/561317/>
- Cruz, A. G. B., Seo, Y. ja Rex, M. (2017). Trolling in online communities: A practice-based theoretical perspective. *The Information Society*, 34(1), 1-12.

Delfi. (2019). Martin Helme seletab EKRE haaret Eestis: kontrollime agendat provotseerides, eskaleerides, improviseerides. Kasutatud 17.01.2021,

<https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/martin-helme-seletab-ekre-haaret-eestis-kontrollime-agendat-provotseerides-eskaleerides-improviseerides?id=88302493>

Eesti Ekspress. (2019). SAHINAD | Eesti minister sai Euroopas hüüdname White Power Man. Kasutatud 05.12.2020, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/86555613/sahinad-eesti-minister-sai-euroopas-huudnime-white-power-man>

Eesti Keele Sihtasutus. (2018). *Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018*. Kasutatud 19.01.2021, <https://www.eki.ee/dict/qs/>

Ekström, M. (2000). Information, storytelling and attractions: TV journalism in three modes of communication. *Media, Culture & Society*, 22(4), 465-492.

Ekström, M. ja Johansson, B. (2008). Talk scandals. *Media, Culture & Society*, 30(1), 61-79.

Ellinas, A. A. (2009). Chaotic but popular? Extreme-right organisation and performance in the age of media communication. *Journal of Contemporary European Studies*, 17(2), 209-221.

ERR. (2019a). Ametivannete andmisega kaasnesid riigikogus žestid ja äpardused. Kasutatud 05.12.2020, <https://www.err.ee/934745/ametivannete-andmisega-kaasnesid-riigikogus-zestid-ja-apardused>

ERR. (2019b). Professor: EKRE liikmed trollivad teadlikult. Kasutatud 05.12.2020, <https://www.err.ee/939945/professor-ekre-liikmed-trollivad-teadlikult>

ERR. (2019c). Le Pen lasi ühisfoto Ruuben Kaalepiga sotsiaalmeediast eemaldada. Kasutatud 21.04.2021, <https://www.err.ee/939729/le-pen-lasi-uhisfoto-ruuben-kaalepiga-sotsiaalmeediast-eemaldada>

ERR. (2019d). Põlluaas: me peaksime naasma normaalse ühiskonna juurde. Kasutatud 23.04.2021, <https://www.err.ee/927110/polluaas-me-peakime-naasma-normaalse-uhiskonna-juurde>

ERR. (2019e). Galerii: uue riigikogu saadikud andsid ametivande. Kasutatud 07.05.2021, <https://www.err.ee/926591/galerii-uu-riigikogu-saadikud-andsid-ametivande>

- ERR. (2019f). Carl Bildti hinnangul on Helmede žestid murettekitavad. Kasutatud 14.05.2021, <https://www.err.ee/934891/carl-bildti-hinnangul-on-helmede-zestid-murettekitavad>
- Esposito, B. ja Broderick, R. (2017). Trolls Are Trying To Trick People Into Thinking This Purple Bird Facebook Sticker Is A Secret Nazi Symbol. Kasutatud 19.01.2021, <https://www.buzzfeednews.com/article/bradesposito/trash-bird-is-not-a-nazi>
- Forchtner, B., Krzyżanowski, M. ja Wodak, R. (2013). Mediatization, right-wing populism and political campaigning: The case of the Austrian Freedom Party. In *Media talk and political elections in Europe and America* (lk 205-228). Palgrave Macmillan, London.
- Fuller, G., Wilson, J. ja McCrea, C. (2013). Troll Theory?: Issue 22: Trolls and the Negative Space of the Internet. *Fibreculture Journal*, 22, 1-15.
- Green, J. (2015). This Man Is the Most Dangerous Political Operative in America. Kasutatud 14.05.2021, <https://www.bloomberg.com/politics/graphics/2015-steve-bannon/?fbclid=IwAR3onwquNVrOEnMXfCrIzd-U1kerGKjt2jBJS9ZCw4amL4bJPRj3mEhGnms>
- Hauck, G. (2020). Video of Trump rally appears to show attendee making hand gesture commonly used by white supremacists. Kasutatud 23.05.2021, <https://eu.usatoday.com/story/news/politics/2020/10/24/trump-rally-video-shows-man-far-right-ok-hand-gesture/6021823002/>
- Hardaker, C. (2010). Trolling in asynchronous computer--mediated communication: From user discussions to academic definitions. *Journal of Politeness Research*, 6(2), 215–242.
- Hardaker, C. (2015). ‘I refuse to respond to this obvious troll’: an overview of responses to (perceived) trolling. *Corpora*, 10(2), 201-229.
- Hennoste, T. (2001). *Uudise käsiraamat: kuidas otsida, kirjutada, toimetada ja serverida ajaleheuudist*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Hine, G.E., Onaolapo, J., De Cristofaro, E., Kourtellis, N., Leontiadis, I., Samaras, R., Stringhini, G. ja Blackburn J. (2017). Kek, Cucks, and God Emperor Trump: A Measurement Study of 4chan’s Politically Incorrect Forum and Its Effects on the Web. *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media (Vol. 11, No. 1)*.

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2014). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Kasutatud 10.01.2021, <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Karasz, P. (2019). Estonia Ministers' Gesture Raises Fears of Support for White Supremacy. Kasutatud 05.12.2020, <https://www.nytimes.com/2019/05/01/world/europe/ok-gesture-white-power-estonia.html>

Khan, M. (2019). Estonia finance minister vows to oppose further EU integration. Kasutatud 05.12.2020, <https://www.ft.com/content/4ba5f5fa-77f2-11e9-be7d-6d846537acab>

KnowYourMeme. (2010). *Over 9000 Penises*. Kasutatud 22.04.2021, <https://knowyourmeme.com/memes/events/over-9000-penises>

KnowYourMeme. (2013). *The Circle Game*. Kasutatud 23.05.2021, <https://knowyourmeme.com/memes/the-circle-game>

KnowYourMeme. (2015). *OK Symbol*. Kasutatud 18.01.2021, <https://knowyourmeme.com/memes/ok-symbol-%F0%9F%91%8C>

KnowYourMeme. (2017). *Introducing Operation O-KKK*. Kasutatud 19.01.2021, <https://knowyourmeme.com/photos/1249757-ok-symbol-%F0%9F%91%8C>

KnowYourMeme. (i.a). *Pool's Closed*. Kasutatud 08.01.2021, <https://knowyourmeme.com/memes/pools-closed>

Koorits, V. (2012). Ligi: Kaja Kallase kaunid suured silmad on tavaliselt olnud kinnise suu kohal. Kasutatud 17.01.2021, <https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/ligi-kaja-kallase-kaunid-suured-silmad-on-tavaliselt-olnud-kinnise-suu-kohal?id=65205686>

Koorits, V. (2019). Edgar Savisaare Keskerakond on tagasi. Kasutatud 23.04.2021, <https://epl.delfi.ee/artikkel/86217697/edgar-savisaare-keskerakond-on-tagasi?>

Kunnus, M. (2019). Mihkel Kunnus: mis on Ruuben Kaalepi tehtud käemärgi tegelik tähendus? Kasutatud 22.04.2021, <https://epl.delfi.ee/artikkel/85826973/mihkel-kunnus-mis-on-ruuben-kaalepi-tehtud-kaemargi-tegelik-tahendus?>

Kuus, R.S. (2020). *Mõistete "troll" ja "trollimine" tähendused ning kasutamise ajalugu Eesti ajakirjanduses*. Seminaritöö. Tartu Ülikool, sotsiaalteaduste valdkond.

- Lauristin, M. ja Hansson, S. (2019). Estonia. In *Thirty Years of Political Campaigning in Central and Eastern Europe* (lk 27-48). Springer Nature.
- Lieback, H. (2019). Truth-Telling and Trolls: Trolling, Political Rhetoric in the Twenty-First Century, and the Objectivity Norm. *Aspeers*, (12).
- Ligi, J. (2019). Jürgen Ligi: kuhu kaob meie vabadus? Kasutatud 22.04.2021, <https://arvamus.postimees.ee/6566506/jurgen-ligi-kuhu-kaob-meie-vabadus>
- Makela, M. (2016). Transcript: Donald Trump's Taped Comments About Women. Kasutatud 18.01.2021, <https://www.nytimes.com/2016/10/08/us/donald-trump-tape-transcript.html>
- McNeill, D. (1998). Speech and Gesture Integration. S.Goldin-Meadow, J.Iverson (toim), *The Nature and Functions of Gesture in Children's Communication: New Directions for Child and Adolescent Development, Number 79* (lk 11–29). San Francisco: Jossey-Bass.
- Mellik, J. (2019). Ka sina, Le Pen! Prantslanna tegi EKRE palvel rassistlikku käemärki. Kasutatud 21.04.2021, <https://www.oh tuleht.ee/962895/ka-sina-le-pen-prantslanna-tegi-ekre-palvel-rassistlikku-kaemarki>
- Milner, R. M. (2013). FCJ-156 Hacking the Social: Internet Memes, Identity Antagonism, and the Logic of Lulz. *The Fibreculture Journal*, (22 2013: Trolls and The Negative Space of the Internet).
- Müller, C., Cienki, A., Fricke, E., Ladewig, S., McNeill, D. ja Bressemer J. (2014). Ring-gestures across cultures and times: Dimensions of variation. C.Müller, A.Cienki, E.Fricke, S.Ladewig, D.McNeill ja J.Bressemer (toim), *Body - Language – Communication Volume 2* (lk 1511–1522). Berliin/Boston: De Gruyter Mouton.
- Neiwert, D. (2018). Is that an OK sign? A white power symbol? Or just a right-wing troll?. Kasutatud 03.12.2020, <https://www.splcenter.org/hatewatch/2018/09/18/ok-sign-white-power-symbol-or-just-right-wing-troll>
- Newhagen, J. E. (2004). Interactivity, dynamic symbol processing, and the emergence of content in human communication. *The information society*, 20(5), 395-400.
- Novaator. (2016). Ühe minuti loeng: mis on populism? Kasutatud 18.01.2021, <https://novaator.err.ee/259658/uhe-minuti-loeng-mis-on-populism>

Objektiiv. (2019). Ilves süüdistab Helmesid “rassistliku” käemärgi tegemises, olles ka ise sama märki teinud. Kasutatud 24.04.2021, <https://objektiiv.ee/ilves-suudistab-helmesid-rassistliku-kaemargi-tegemises-olles-ka-ise-sama-marki-teinud/>

Orr, D. (2020). Oregon State Police Deny Trooper Flashed Racist Symbol. Kasutatud 05.12.2020, <https://www.opb.org/news/article/oregon-state-police-salem-trooper-racist-hand-symbol/>

Phillips, W. (2013). The house that fox built: Anonymous, spectacle, and cycles of amplification. *Television & New Media*, 14(6), 494-509.

Pihl, K. (2019). Spetsialistid peavad EKRE noorte relvadega poseeritud fotosid sotsiaalmeedias viha õhutavateks. Kasutatud 04.12.2020, <https://www.err.ee/979170/spetsialistid-peavad-ekre-noorte-relvadega-poseeritud-fotosid-sotsiaalmeedias-viha-ohutavateks>

Pöld, A. (2019). Henn Põlluaas Ruuben Kaalepi käemärgist: ju ta väljendas rõõmu. Kasutatud 04.12.2020, <https://poliitika.postimees.ee/6561915/henn-polluaas-ruuben-kaalepi-kaemargist-ju-ta-valjendas-roomu>

Postimees. (2021). FOTOD) Vaatamata kehvale olukorrale on Helmel ikka hea tuju. Kasutatud 14.01.2021, <https://www.postimees.ee/7155617/vaatamata-kehvale-olukorrale-on-helmel-ikka-hea-tuju>

Rafaeli, S., & Sudweeks, F. (1998). Interactivity on the Nets. *Network and netplay: Virtual groups on the Internet*, 173-189.

Rämmer, A. (2014). *Valimi moodustamine*. Kasutatud 19.05.2021, <http://samm.ut.ee/valimid>

Salu, M. (2019). Riigikogusse valitud Ruuben Kaalepi natslik ja antisemiitlik jäljerada on lai nagu Lasnamäe kanal. Kasutatud 19.02.2021, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/85780205/riigikogusse-valitud-ruuben-kaalepi-natslik-ja-antisemiitlik-jaljerada-on-lai-nagu-lasnamae-kanal>

Schwartz, M. (2008). The Trolls Among Us. Kasutatud 19.01.2021, <https://www.nytimes.com/2008/08/03/magazine/03trolls-t.html>

Shannon, J. (2020). Who are the Proud Boys? Far-right group has concerned experts for years. Kasutatud 08.12.2020, <https://eu.usatoday.com/story/news/nation/2020/09/30/who-proud-boys-group-mentioned-debate-has-violent-history/5868406002/>

Shepherd, K. (2021). Kyle Rittenhouse flashed hate symbols, posed with Proud Boys in a Wisconsin bar, prosecutors say. Kasutatud 23.05.2021, <https://www.washingtonpost.com/nation/2021/01/14/kyle-rittenhouse-proud-boys-bar/>

Shifman, L. (2013). Memes in a digital world: Reconciling with a conceptual troublemaker. *Journal of computer-mediated communication*, 18(3), 362-377.

Strömbäck, J. (2008). Four phases of mediatization: An analysis of the mediatization of politics. *The international journal of press/politics*, 13(3), 228-246.

Strömpl, J. (2014). *Juhtumiuurimus*, Kasutatud 24.05.2021, <https://samm.ut.ee/juhtumiuurimus>

Swales, V. (2019). When the O.K. Sign Is No Longer O.K. Kasutatud 02.12.2020, <https://www.nytimes.com/2019/12/15/us/ok-sign-white-power.html>

Tamm, M. ja Vasli, K. (2019). VIDEO | Ruuben Kaalep näitas ametivande andmisel käemärki, mida kasutas ka Uus-Meremaa massimõrvar. Kaalep: absurd! Tegu on hea tuju märgiga. Kasutatud 22.04.2021, <https://www.delfi.ee/artikkel/85814615/video-ruuben-kaalep-naitas-ametivande-andmisel-kaemarki-mida-kasutas-ka-uus-meremaa-massimorvar-kaalep-absurd-tegu-on-hea-tuju-margiga?>

Tiks, J. (2019). Esimene riigikogupäev. Ruuben Kaalepi rullis sõrmed ja Jürgen Ligi Rooma tervitus. Kasutatud 05.12.2020, <https://epl.delfi.ee/artikkel/85820401/esimene-riigikogupaev-ruuben-kaalepi-rullis-sormed-ja-jurgen-ligi-rooma-tervitus?>

Tumber, H. ja Waisbord, S. R. (2004). Introduction: Political scandals and media across democracies, volume II. *American Behavioral Scientist*, 47(9), 1143-1152.

Uued Uudised. (2019a). Appi! OK, O-KKK, WP, WC, C ja kõik need teised pahad asjad ründavad! Kasutatud 07.12.2020, <https://uueduudised.ee/arvamus/repliik/appi-ok-o-kkk-wp-wc-c-ja-koik-need-teised-pahad-asjad-rundavad/>

Uued Uudised. (2019b). Kui minna kaasa OK-märgi demoniseerimisega, siis tekitab ka presidendi soeng kahtlusi. Kasutatud 07.12.2020, <https://uueduudised.ee/varia/kui-minna-kaasa-ok-margi-demoniseerimisega-siis-tekitab-ka-presidendi-soeng-kahtlusi/>

Uued Uudised. (2019c). “Räägime asjast”: president Kaljulaid pidas ennast ülal teismelise poliitaktivistina. Kasutatud 21.04.2021, <https://uueduudised.ee/uudis/eesti/raagime-asjast-president-kaljulaid-pidas-ennast-ulal-teismelise-poliitaktivistina/>

Uued Uudised. (2019d). OK-märgist – kultuurimarksistid ei tule meile sümbolite tähendust ette dikteerima! Unustage ära! Kasutatud 23.04.2021, <https://uueduudised.ee/arvamus/juhtkiri/ok-margist-kultuurimarksistid-ei-tule-meile-sumbolite-tahendust-ette-dikteerima-unustage-ara/>

van Reenen, C. (2014). From Trolling for Newbs to Trolling for Cheezburger: An Analysis of the Transformation of Trolling. In *A Digital Janus: Looking Forward, Looking Back* (lk 153-163). Brill.

Wodak, R. (2013). The strategy of discursive provocation: A discourse-historical analysis of the FPÖ's discriminatory rhetoric. *Doublespeak: the rhetoric of the far-rights since 1945*, 101-122.

Wodak, R. (2015). *The politics of fear: What right-wing populist discourses mean*. Sage.

Õhtuleht. (2019). FOTO | Ruuben Kaalep näitas ametivande andmisel kõnekat käesümbolit: „See on hea tuju märk!“. Kasutatud 27.11.2020, <https://www.oh tuleht.ee/954814/foto-ruuben-kaalep-naitas-ametivande-andmisel-konekat-kaesumbolit-see-on-hea-tuju-mark>

Lisad

Lisa 1: Artiklite ajatelg

Väljanne	Pealkiri	Kuupäev	Link	Primaarne kood	Sekundaarne kood
Ruuben Kaalep näitas OK-märki					
ERR	Galerii: uue riigikogu saadikud andsid ametivande	4. aprill, 2019	https://www.err.ee/926591/galerii-uu-riigikogu-saadikud-andsid-ametivande	1	2.2
Ruuben Kaalep ütles, et tegemist on "hea tuju märgiga"					
Postimees	Ruuben Kaalep rassistlikuks peetavast käemärgist: see on hea tuju märk	4. aprill, 2019	https://www.postimees.ee/6561505/ruuben-kaalep-rassistlikuks-peetavast-kaemargist-see-on-hea-tuju-mark	1	3
Õhtuleht	FOTO Ruuben Kaalep näitas ametivande andmisel kõnekat käesümbolit: „See on hea tuju märk!“	4. aprill, 2019	https://www.ohuleht.ee/954814/foto-ruuben-kaalep-naitas-ametivande-andmisel-konekat-kaesumbolit-see-on-hea-tuju-mark	1	3
Delfi	VIDEO Ruuben Kaalep näitas ametivande andmisel käemärki, mida kasutas ka Uus-Meremaa massimõrvar. Kaalep: absurd! Tegu on hea tuju märgiga	4. aprill, 2019	https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eeesti/video-ruuben-kaalep-naitas-ametivande-andmisel-kaemarki-mida-kasutas-ka-uus-meremaa-massimorvar-kaalep-absurd-tegu-on-hea-tuju-margiga?id=85814615	1	3
EKRE vastas negatiivsele konnotatsioonile					

Uued Uudised	"Appi! OK, O-KKK, WP, WC, C ja kõik need teised pahad asjad ründavad!"	4. aprill, 2019	https://uueduudised.ee/arvamus/repliik/appi-ok-okkk-wp-wc-c-ja-koik-need-teised-pahad-asjad-rundavad/	2.2	3
Postimees	Henn Põlluaas Ruuben Kaalepi käemärgist: ju ta väljendas rõõmu	4.aprill, 2019	https://poliitika.postimees.ee/6561915/henn-polluaas-ruuben-kaalepi-kaemargist-ju-ta-valjendas-roomu	1	3
ERR	Põlluaas: me peaksime naasma normaalse ühiskonna juurde	4. aprill, 2019	https://www.err.ee/927110/polluaas-me-peaksume-naasma-normaalse-uhiskonna-juurde	1	2.2
Ajakirjanikud, poliitikud ja kolumnistid hakkavad lahkama OK-märgi "päris" tähendust					
Postimees	Ahto Lobjakas: Eestile ei lähe lääne väärtused korda	5. aprill, 2019	https://arvamus.postimees.ee/6562697/ahto-lobjakas-eestile-ei-lahe-laane-vaartused-korda	1	2.2
EPL	Esimene riigikogupäev. Ruuben Kaalepi rullis sõrmed ja Jürgen Ligi Rooma tervitus	5. aprill, 2019	https://epl.delfi.ee/eesti/esimene-riigikogupaev-ruuben-kaalepi-rullis-sormed-ja-jurgen-ligi-rooma-tervitus?id=85820401	1	3
EPL	Mihkel Kunnus: mis on Ruuben Kaalepi tehtud käemärgi tegelik tähendus?	5. aprill, 2019	https://epl.delfi.ee/arvamus/mihkel-kunnus-mis-on-ruuben-kaalepi-tehtud-kaemarvi-tegelik-tahendus?id=85826973	3	2.1
Hunt väitis, et OK-märgi reaktsioon on seotud Pavlovi refleksiga					
EPL	ESSEE Raul Hunt EKRE-st ja Pavlovi refleksist: tõsiselt vaba on vaid see, kes julgeb pista rinda tundmatusega	9. aprill, 2019	https://epl.delfi.ee/arvamus/essee-raul-hunt-ekre-st-ja-pavlovi-refleksist-tosiselt-vaba-on-vaid-see-kes-julgeb-pista-rinda-tundmatusega	2.1	

			rinda-tundmatusega?id=85861083		
Ligi väidab, et OK-märgi taga on terve EKRE erakond mitte ainult Kaalep ise					
Postimees	Jürgen Ligi: kuhu kaob meie vabadus?	10. aprill, 2019	https://arvamuspostimees.ee/6566506/jurgen-ligi-kuhu-kaob-meie-vabadus	1	2.2
Epner väidab, et OK-märki näidati sellepärast, et tuletada oma valijatele meelde seda, mille eest EKRE seisab					
EPL	Eero Epner: kurjus on end paljastanud. Üleöö tehti naistearstist mõrvar, ametnikust reetur, geist pederast	12. aprill, 2019	https://epl.delfi.ee/lp/eero-epner-kurjus-on-end-paljastanud-uleoo-tehti-naistearstist-morvar-ametnikust-reetur-geist-pederast?id=85878789	4	
Martin ja Mart Helme näitavad ametivande ajal OK-märki					
ERR	Ametivannete andmisega kaasnesid riigikogus žestid ja äpardused	29. aprill, 2019	https://www.err.ee/934745/ameti-vannete-andmisega-kaasnesid-riigikogus-zestid-ja-apardused	1	2.2
Objektiiv vastab negatiivsetele süüdistustele					
Objektiiv	Ilves süüdistab Helmesid "rassistliku" käemärgi tegemises, olles ka ise sama märki teinud	30. aprill, 2019	https://objektiiv.ee/ilves-suudistab-helmesid-rassistliku-kaemargi-tegemises-olles-ka-ise-sama-marki-teinud/	2.2	
Carl Bildt mainib, et Helmede žestid on ohtlikud ja murettekitavad					
ERR	Carl Bildti hinnangul on Helmede žestid murettekitavad	30. aprill, 2019	https://www.err.ee/934891/carl-bildti-hinnangul-on-helmede-zestid-murettekitavad	1	2.2

Cambridge'i uurija ütleb, et Helmede "hea tuju märk" on parempopulism					
Delfi	Cambridge'i uurija Hollandi lehele: Helmede „hea tuju märk” on parempopulismi õpikust	3. mai, 2019	https://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/cambridgei-uurija-hollandi-lehele-helmede-hea-tuju-mark-on-parempopulismi-opikust?id=86096143	2.1	3
Helmede sõnul tahad vasakliberaalid kaaperdada teatud sõnu või märke, et tembeldada need rassismi toetavaks					
Uued Uudised	“Räägime asjast”: president Kaljulaid pidas ennast ülal teismelise poliitaktivistina	5. mai, 2019	https://uueduudised.ee/uudis/eesti/raagime-asjast-president-kaljulaid-pidas-ennast-ulal-teismelise-poliitaktivistina/	2.2	
Uudam "esitab väljakutse" Helmedele OK-märki teha ka Euroopas					
Õhtuleht	Seisukoht Kas Helmed julgevad hea tuju ka Brüsselisse viia?	7. mai, 2019	https://www.ohdileht.ee/934287/seisukoht-kas-helmed-julgevad-hea-tuju-ka-brusselisse-viia	1	2.2
Objektiiv vastab negatiivsetele süüdistustele					
Objektiiv	Kolumn: aus ajakirjandus teenib tõde, mitte valet!	8. mai, 2019	https://objektiiv.ee/kolumn-aus-ajakirjandus-teenib-tode-mitte-valet/	2.2	
Valme ütleb, et tegemist on trollimisega					
ERR	Valner Valme: trollimängud netis ja ilmsi	9. mai, 2019	https://kultuur.err.ee/937381/valner-valme-trollimangud-netis-ja-ilmsi	3	
Ruuben Kaalep sai Le Peni OK-märki tegema					
Uued Uudised	OK-märgist – kultuurimarksistid ei tule meile sümbolite tähendust ette dikteerima! Unustage ära!	15. mai, 2019	https://uueduudised.ee/arvamus/juhtkiri/ok-margist-kultuurimarksistid-ei-tule-meile-symbolite-tahendust-ette-dikteerima!-unustage-ara!	2.2	

			dikteerima-unustage-ara/		
Õhtuleht	Ka sina, Le Pen! Prantslanna tegi EKRE palvel rassistlikku käemärki	15. mai, 2019	https://www.ohhtuleht.ee/862895/ka-sina-le-pen-prantslanna-tegi-ekre-palvel-rassistlikku-kaemarki	1	2.2
Delfi	Le Pen teatas, et lasi foto Ruuben Kaalepiga kohe eemaldada, kui sai teada, mida tähendab „hea tuju märk”	15. mai, 2019	https://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/le-pen-teatas-et-lasi-foto-ruuben-kaalepiga-kohe-eemaldada-kui-sai-teada-mida-tahendab-hea-tuju-mark?id=86213287	1	2.2
ERR	Le Pen lasi ühisfoto Ruuben Kaalepiga sotsiaalmeediast eemaldada	15. mai, 2019	https://www.err.ee/939729/le-pen-lasi-uhisfoto-ruuben-kaalepiga-sotsiaalmeediast-eemaldada	1	2.2
Objektiiv vastab negatiivsetele süüdistustele					
Objektiiv	Sots Riina Sikkut näitas riigikogu infotunnis siseminister Mart Helmele keskmist sõrme	16. mai, 2019	https://objektiiv.ee/sots-riina-sikkut-naitas-riigikogu-infotunnis-siseminister-mart-helmele-keskmist-sorme/	2.2	
Le Pen ütles, et OK-märgiga on tegemist rahvusvahelise sukeldusmärgiga					
EPL	Edgar Savisaare Keskerakond on tagasi	16. mai, 2019	https://epl.delfi.ee/uudised/edgar-savisaare-keskerakond-on-tagasi?id=86217697	1	2.2
Kaalepi ja Le Peni puhul eeldab BBC, et OK-märgi tegijad teadsid väga hästi, mida nad teevad ning mis on märgi tagamaad					

Õhtuleht	BBC analüüsis Kaalepi ja Le Peni „okei“-klõpsu	16. mai, 2019	https://www.dht.ee/963119/bbc-analuus-kaalepi-ja-le-peni-okei-klõpsu	1	3
Delfi	BBC lahkab EKRE-st ajendatuna „hea tuju märgi” tähendust	16. mai, 2019	https://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/bbc-lahkab-ekre-st-ajendatuna-hea-tuju-margi-tahendust?id=86228433	3	
Indrek Irbuse sõnul on tegemist teadliku trollimisega					
ERR	Professor: EKRE liikmed trollivad teadlikult	16. mai, 2019	https://www.err.ee/939945/professor-ekre-liikmed-trollivad-teadlikult	3	
Uued Uudised vastab negatiivsetele süüdistustele					
Uued Uudised	“Räägime asjast”: autopõletajatest vasakpoolsed on OK-märgi oma gängiseaduste järgi kaaperdanud	19. mai, 2019	https://uueduudised.ee/uudis/ceesti/raagime-asjast-autopõletajatest-vasakpoolsed-on-ok-margi-oma-gangiseaduste-jargi-kaaperdanud/	2.2	
Linnar Priimäe arvamslugu					
EPL	Linnar Priimägi žestide keelest: äkki teile öeldakse hoopis - minge peesse!?	19. mai, 2019	https://epl.delfi.ee/arvamus/linnar-priimagi-zestide-keelest-akki-teile-õeldakse-hoopis-minge-peesse?id=86238265	1	3
Lõuna-Eesti Postimehe sõnul on tegemist pullitegemisega					
Lõuna-Eesti Postimees	Vabandus hea tuju eest?	20. mai, 2019	https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=lounaestpostimees20190520.2.4.1&srpos=2&e=04-04-2019----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-hea+tuju+m%oc3	3	

			%a4rk+AND+E KRE-----		
Martin Helme osutas sellele, et OK-märk on alati olnud hea tähendusega					
Uued Uudised	“Räägime asjast”: kui panna erinevad kultuurid kokku elama, siis ongi konfliktid paratamatud	26. mai, 2019	https://uueduudised.ee/uudis/est/raagime-asjast-kui-panna-erinevad-kultuurid-kokku-elama-sis-ongi-konfliktid-paratamatud/	2.2	
USA ametnik rääkis peaminister Jüri Ratasega OK-märgist					
Delfi	USA kõrge ametnik rääkis Ratasega Kaalepi ja Helmete "hea tuju märgist"	31. mai, 2019	https://www.delfi.ee/news/paevauudised/est/usa-korge-ametnik-raakis-ratasega-kaalepi-ja-helmete-hea-tuju-margist?id=86387529	1	2.2
EKREt võrreldi endiste kõvakäeliste poliitikutega ning OK-märgi poliitiliseks liikumiseks					
Delfi	Eesti kõvakäepoliitikute mundriihalus: mustadest barettidest mustade kaabudeni	8. juuni, 2019	https://ekspress.delfi.ee/ajalugu/esti-kovakaepoliitiku-te-mundriihalus-mustadest-barettidest-mustade-kaabudeni?id=86117665	1	2.1
"Hea tuju märgist" sai vihasümbol					
Delfi	USA rassismivastane ühendus: "hea tuju märk" kuulub nüüd vihasümbolite hulka	29. september 2019	https://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/usa-rassismivastane-uhendus-hea-tuju-mark-kuulub-nuud-vihasumbolite-hulka?id=87568881	1	3

EKRE reageerib peavoolumeediale					
Uued Uudised	Kui minna kaasa OK-märgi demoniseerimisega, siis tekitab ka presidendi soeng kahtlusi	4. oktoober, 2019	https://uueduudised.ee/varia/kui-minna-kaasa-ok-margi-demoniseerimisega-siis-tekitab-ka-presidendi-soeng-kahtlusi/	2.2	
Uued Uudised	Kuidas üks liberaalide väljamõeldud relv nende vastu pöördub	19. oktoober, 2019	https://uueduudised.ee/varia/kuidas-üks-liberaalide-valjamõeldud-relv-nende-vastu-pöördub/	2.2	
Ruuben Kaalepi teo õigustamine					
Uued Uudised	Kontekstite pealiskaudsus ehk kuidas ei osata „Tõe ja õiguse“ hobusevarast ära tunda	4. jaanuar, 2020	https://uueduudised.ee/arvamus/kontekstite-pealiskaudsus-ehk-kuidas-ei-osata-toe-ja-õiguse-hobusevarast-ära-tunda/	2.2	

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mike-Richard Koch,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “OK-märk EKRE poliitilises kommunikatsioonis: juhtumianalüüs”, mille juhendaja on Kaspar Kruup, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mike-Richard Koch

24.05.2021